

UNIVERSUL LITERAR

JEAN NEGULESCU : STUDIU

Lacrimă

Lacrimi de dor,
Nu se mai sting!
Din noaptea lor,
Pururea plâng.

În stol ușor,
Asupra-ți vin,
Cu lumea lor,
De vis și chin.

Din tristeții nori,
Ți cad cu mii,
Și te 'nfiori.
Fără să știi.

De ochi apuși,
Vărsate sunt,
Acelor duși,
De pe pământ,

Nu căuta
Să știi ce vor,
Plâng jalea ta,
Și-a tuturor.

Pe-un țărm Hellenic

Pe-un țărm sfințit de zei, cetatea,
Cu prăbușite bolți și-altare,
Se 'nalță, jalnică ruină,
Deasupra undelor fugare.

În rada-i goală, azi destinul,
Nici-o galeră nu trimite,
Și numai fulgerile nopții,
Dau viață stâncei neclintite.

Uitarea tot mai grea se cerne,
Iar peste liniștea cetății,
Și 'ntinde aripele-i negre,
Vre-un idol al pustietății.

Pe sub arcadele mărețe,
Azi, ploaia picură'n broboane,
Și-abea se deslușesc din umbră,
Statui și dornice coloane.

O veneră cu brațe smulte,
Pe soclu-i gata să cadă,
Și-o clipă'n ochii sfinți de zee
Invie clasică Helladă!

La templul Afroditei, pașii,
Sfioși, pe lespezi, nu mai sună,
Doar, une-ori și-agață manta
De trepte, somnoroasa lună.

Azi, fără imnuri vechi de slavă,
Amurguri trec și aurore;
Izbite'n stânce milenară,
Vuesc doar, undele sonore.

Voi! perle'n salba veșniciei!
O vremi de aur, vremi uitate,
În care visul frumuseții,
Făcea din om o zeităte.

Când marmura gemea sub dalță,
Iar trupuri albe de fecioare,
Păreau desprinse de pe soclul,
Statuilor nemuritoare!

Și când pe-un umăr de zeiță,
O amforă vis de lumină,
Mai zveltă-și dezvelea profilul,
Pe-albastru zăre Corinthină!

Când, frumusețea, lucea goală,
Ca floarea 'n roua dimineții,
Iar inimi dornice de vise,
Băteau în ritmul cald al vieții!

Copii rătăcitori, rapsozii,
Când se opreau cântând, la praguri,
Și dulci ca fagurii de miere,
Curgeau al vorbelor șiraguri!

Când, cedrul era plin de nimfe,
Și marea plină de sirene,
Iar, vinul, lacrimă de aur,
Spuma priu cupe lesbiene!

Când cerul falnic al Helladei,
Întins pe-albastrul caldei mări,
Pe veci, îndrăgostit de dansa,
O 'năbușea sub dezmierdări!

Voi! perle 'n salba veșniciei,
O! vremi de aur, vremi uitate,
Azi, pentru voi, cu-atâta sete,
Zadarnic, inima mea hate!

Azi, viața, tot mai greu ne-apasă
Și cerul nu se mai despică!
Ah!... cine-ar mai putea să smulgă,
Din valuri, Venera antică?

Urcând pe-albastre trepte, luna,
Deasupra stâncei, arde pală,
Și-acopere cetatea moartă
În giulgiuri albe de vestală.

ARTUR ENAȘESCU

Din minunile cele mai presus de fire

de SYLVIVS ROLANDO

I

Prea cuviosul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi din sfântul munte al Atonului era un blagocestiv deplin înstărit în darurile „dumnezeieștii economii” cu nesmintită stăpânire de sine, cu bună rânduială în trebile obștești ale bisericii și multă evlavie la cele sfinte și de folos sufletului. De aceea, trecerea vieții lui s'ar fi săvârșit, în toată bucuria gătită celor drept credincioși și mersul cugetului său ar fi fost liniștit ca „vremea cea îndemânatică” și duios ca glasul de „dulce cântare” lăcă nu s'ar fi temut de toate necurătențiile, turburările, pizmele, uneltirile și zavistiile diavolului, uritorul de om și pângăritorul a verice zidire dumnezeiască, carele pretutindeni iscodește și în tot felul se tănuiește — nu numai în chip de idol meșteșugit lucrat, nu numai în trup frumos de femeie, dar chiar — Doamne! Cât sunt de mari îndrăznelile lui! — Ca izvod de necredință în cuget de dascăl cărturar, ca gând arghirofil sub rasă de Kirilic cucernic, ca dor stricăcios de icoane, în suflet de împărat întors de la pravoslovie.

De aceea, prea cuviosul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi, din sfântul munte al Atonului, nu era fericit, căci toată folosința vieții lui, dăruită de pronia cerească cu atâta milostivire, era stricată de otrava scârbii, a noli-niștii și a prigoanei, cucernicului, la fiecare chipă temându-se să nu purcedă greșit, lăsând veghea sufletului amăgită, nu din uitare de sine, necum din nelegiuță pornire, ci doar din iprostească neștiință și mai cu seamă prin viclenia și înșelăciunea vrăjmașului celui potrivit și de toată hula. Drept aceea, zilnic, în paraclisul zidit departe de mănăstire, pentru veselirea tainică a sufletului său, singur, pătruns de smerenie, în blagocestivă străduință, prea sfântul rostia stihirile, troparele, catavasiile, cântările, condacele și icosurile, ce împreunate, alcătuiesc „slujba laudei cei fără ședere, a Prea sfintei și Prea binecuvântatei Stăpâni noastre Născătoare de Dumnezeu”, care cea mai mult e purtătoare de grijă a nevrednicilor ei robi, chivernisind faptele, după adâncul adevărului iar nu după fățarnicia înfățișărilor și care păzește, miliuește și mântuiește pe toți drept credincioșii, prin puterea ei iubitoare de oameni, și prin mijlocirea rugilor către „Dumnezeul întru chipat din Ea, fără schimbare”, Căruia i se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin!

Deci într-o seară, când după obicei deschise ușa de lemn a paraclisului, în pronaos, pe perețele din dreapta, o vedenie — comoară de frumusețe și lumină — se adevări ochilor lui trei. Era mărta noastră Impărăteasă, Mireasa dumnezeiască cea poleită cu duhul și Mama pururea fecioară prin sfânta sămânța a cuvântului, arătată într'un chip ce nu încupe în marginile minții, pentru care nu poate limba omenească a găsi podoabă, nici scrierea iscusită.

Investmântată toată în argint, purtând în brațe pruncul dumnezeiesc, cu o cunună de lumină strălucind împrejurul capului, Prea-curata îi privia zâmbind. Atunci călugărul, cunoștând minunea înscuvișată doar dreptei sale cărnuri,

căzu la pământ, în zadar căutând cuvintele de slavă din versurile troparelor și ale icosurilor, în zadar cercând dulceața cântului, căci glasul îi pierise și sufletul îi era doar obârșit de lacrimi... Și desmeticindu-se de povara vedeniei, el vru să prindă tâlcul minunatei arătări. Într-o noapte nu putu dormi, gândind. Abia către dimineață, mîntea lui rându prin mulțimea întrebărilor, calea cea adevărată: Stăpâna ingerilor îl vestea că strajă îi va fi și călăuză în tot timpul vremelnicii călătorii în lumea pământească. Pătruns de această mărturie înaltă prin calea cea sigură și dreaptă a harului sfânt, care „birniește rânduiala firii”, călugărul se încumetă cu îndrăzneala fericii... Și vrând să se cunoască și să se fericească deapururi, atât mila și ajutorul iubitoare de oameni față de el alesul, cât și deplina lui cucernicie, dreptate și nesmintea, pentru care a fost fericit, prea cuviosul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi, chemă pe zugravul Ion, ucenic al ucenicilor lui Panselinos, meșterul cel iscusit, pe care ducându-l la paraclis îi zise:

— Pe acest zid, mi s'a arătat mie, nevrednicul rob al lui Dumnezeu, luminata noastră Stăpână!... Pe el îmi vei zugrăvi, meștere, spre veșnică pomenire, o icoană, cu atâta sârguință cum alta nu se află... Chipul ei zâmbitor să fie, căci zâmbind mi s'a întru chipat Prea-lăudata!... Dar acel zâmbet să privească lipsit de orice aducere lumească, să n'abie asemuire nici cu cel de fecioară, că acela înșelător este, nici cu el de mamă, care e iubitor de sine, nici chiar cu cel de copil neștiutor, ci să purcedă deadreptul din lumina vie, cea mai presus de fire, din lamura lacrimilor, din lacrimile de fericie ale miresei nevenite și din cele de desnădejdie ale mamelor îndurerate... Trupul ei va fi învelit într'un vestmânt de argint lucrat, izvod de neprihană, iar nu în aur culoarea ispitei și a înșelătorului de oameni; cununa dimprejurul capului, din roi de nestimate să se înfăptuiască așisderea cea a pruncului, iar pe laturi să atârne grele perdele, țesute în boabe de mărgărit, de mărgan, de peruzea și matostat... Nu pregeta la bogății!... Am trimis soli de toată isprava, cinstiți și cuvioși, la blagocestivii stăpâni: împăratul Tariogradului, craiul Serbiei, hospodarii Moldovei și ai Ungro-Vlachiei... Vreau să se știe deapururi, că în acest smerit locaș s'a înfăptuit, pentru rugile, privegherile, posturile, praznicele, facerile de bine, adevărurile și toate dreptele rânduiele ale nevrednicului rob al lui Dumnezeu, Atanasie, minunea cea desăvârșită!...

Iar meșterul cel dibaci, purcose la lucru cu toată osârdia și după câțeva vreme de îngrijorată așteptare, omul lui Dumnezeu își putu veseli sufletul, după vrerea gândurilor lui cucernice și binecunosătoare...

Dar vremea, chiar cea îndemânatică, e măcinătoare de bucurii și muncitoare de noi și felurite gânduri!... În curând prea sfântul, ajuns de neînduplecata pricină a însemnării de veci, nu mai fu mulțumit. Icoana, plinia ce-i drept, dorul de nesfârșită cunoaștere a mult cinstitei lui cuvioșii și adevăria cu prisos, binecuvântata îndurare a Maicii prea-stăpâne, dar ea nu putea rămâne deapururi mărturie vrednică a toată ura și a toată împotrivirea lui, față de blestematul eti-

tor al ticăloșilor lumești și năpraznicul stricător al dumnezeieștilor zidiri, față de uritorul de oameni și pângăritorul gândurilor neprihănite. Il băntuia un dor fără cruțare! Voia să rămână însemnat, că într-o dreaptă cumpănire își silise sufletul său blagocestiv și nu mai puțin el cinstise și iubise pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu, pe cât vrăjmașie și urise pe întrupatul tuturor spurcăciunilor, pe întunecatul slujbaș al rețelilor fără liman. Și după multe zile de gândire și multe nopți căznite de nesomn, găsi în sfârșit mirasma tămăduitoare a neliniștii și cheia de potrivă a odihnei. Chemând din nou pe meșterul Ion la paraclis, îi spuse:

— De toată lauda ai zugrăvit, meștere, chipul înduratei noastre Impărăteșe!... Mai mult, eu cer de la tine... Pe zidul din față, vei meșteșugi chipul blestemat al diavolului... Să-l împodobești cu toată urîtenia și toată necuviința... Trupul lui să fie negru ca zgura și ca smoala, în care cu bucurie, viețuiește; ochii lui s'arunce vâpăi de foc necurat, iar în ghiarele-i de oțel să chinuiescă sufletele nelegiușilor, necredincioșilor, schismaticilor și ereticilor... și altă mullă scârbă și mullă otravă și toată prihana, biceșnicia, întunericul și spurcăciunea, care te lasă pe tine sufletul tău blagocestiv, să le pui în chipul lui, așa cum se cuvine blestematului ucigător de suflete, cu toată dreptatea, spre veșnică osândă...

Și abia, după ce chipul hăd al celui rău, fu zugrăvit, prea sfântul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi, căpăta liniștea cea făgăduită unei dreptei cuvioșii. În fiecare seară, omul lui Dumnezeu, după ce se închina, se preasmeria și se îmbunătăția la icoana cea deplină laudată, se întorcea rânjind cu toată ura și înverșunarea, către chipul cel nelegiușit, pe care-l ocără după dreptate:

— Blestemat să fii tu mrejerul fără-delegilor, izvoditorul răutăților, sălaşul necurăteniei și duhul putreziciunii, acum și pururea și în vecii vecilor...

Și pleca fericit!

II

Dar într-o seară, când egumenul intra, după obicei, cu toată bucuria, în locașul scump inimii lui, o durere ca un trănec pe o cruce de biserică, îi căzu deodată pe inimă! Sfânta icoană fusese dezgolită de toată podoaba și prădată. Argintul, odoarele și țesăturile străne cu atâta trudă de la pravoslavnicii și blagocestivii crai creștini, nu mai împodobiau chipul și trupul atât de dumnezeiește întocmit. Ca'n puternicile surpări ale sufletului, din minte îi se șterse și putința rugii și cea a blestemului. Plânse mult! Liniștindu-se apoi, stătu îndelungată vreme în grea socoteală a cugetului! Își aminti că nici sfințitele locașuri nu sunt la adăpostul schismaticilor latini, al împărăților „luptători de icoane” și al păgânilor fără Dumnezeu! Cine știe ce alte necuviințe, ce grele păcate și ce necruțătoare dureri puteau să se iviască din tocmelele celor răi!

În desnădejdie, el ingenunchie la icoana cea prădată, rugându-se fierbinte pentru paza mănăstirii, a Sfântului Munte, precum și a tuturor schiturilor, metocurilor și chinovilor închinată în aceeași pravoslavie. Apoi se gândi să cheme soborul, spre a le arăta pricina durerii. Dar când să plece — Doamne!... Câtă obidă așterne necuratul pe sufletele drept credincioșilor!... Iată că înaintea privirilor lui se asternu ocara cea neliniștită de o minte drept temătoare și negrăită încă, fără toată scârbă!... Toată comoara, odoare, vestiminte de

JEAN NEGULESCU : DESEN

preț și nestimate, erau trecute dincolo, pe icoana celui necurat. Trupul lui hâd se acoperise cu plăci de argint, ghiarele-i spurcate țineau mătășurile și țesăturile, iar împrejurul capului său prihănit, sălășluiau cununile de nestimate. Înțelegând nelegitimarea, călugărul se infurie înversunat. Cu țaria blestemelor celor mari, pe buze, el încercă să smulgă odoarele. Dar răufăcătorul, inimă mai pustie în bunătăți decât păgânii fără Dumnezeu și mai născocitor în răutăți chiar decât schismaticii și creștii, le ținea cu toată puterea năravului său nemilostiv. În acea clipă i se făcu frișă... Dar deodată se înveseli!... Adevărul semnului i se tălmăci ca un dar luminat! Inimă începu să-i salte de fericire, căci înțelegese marea încuviințare! La toate facerile de rău și necurătenii diavolești, se învrednicise el să găsiască mărturia cea mai grea, mai spurcată, dar mai de folos osândei de veci a celui rău!

Cu sufletul zburdând într-o dreaptă bucurie se pregătia să cheme soborul mănăstirii. Dar tocmai atunci, la ușa bisericii, el auzi șgomote de arme și vorbe de glasuri străine... Erau cu adevărat păgânii de mare, necredincioși în Dumnezeu, cunoscători de bogățiile locașului sfânt, și care veniau acum să-l prade. Știind că acești nelegiuții nu crătau vicțile drept credincioșilor, ba dimpotrivă, se bucură de caznele și vaietele lor, călugărul se ascunse în altar, sub paza cea mare a sfântului trup și sânge al Domnului nostru Isus Christos, rugându-se și privind de după ușile împărătești. Și câtă neleguire Doamne! Varvarii, parcă învoiiți cu diavolul, găsiră fără trudă comoara. Dar când s'o smulgă, ei se siliară fără folos, căci diavolul o ținea puternic cu drăceștile-i meșteșuguri. Atunci neamiciii, Domnului se infuriară! Cu topoare și securi începură să loviască zidul! Săriau fărămele de argint, sclipia pulberea de nestimate, se sfășiau în zdrențe țesăturile, dar nici cea mai mică părticică de odor nu li se vedea lor spre folosință. Văzând că munca li-e zadarnică și că nici o sculă nu le va fi lor hărăzită din minunăția de bogății, varvarii se nebuniră cu totul! Cu săbii, cu lănci, cu topoare, ei loviau vârtos, țipând, scui-

pând, blestemând și batjocorind în tot felul chipul, ce cu atâta semeție îi înfruntau, până ce din el nu rămase nimic, iar sub tencuiala căzută se vedea piatra albă a paraclisului ca o rană neprihănită de sânge într'un trup mic și curat de inger.

În aceeași noapte, prea cuviosul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi, căzu bolnav la pat, iar a doua zi dedimineață simțind că tănuirea e de durere nevindecătoare, ci dimpotrivă, chemă pe protatosul Sfântului Munte și întreg soborul de cucernici, povestindu-le spre ușurință, toată făpta fără de înțeles lui și nemaipomenită. Prea sfinții îl ascultară cu osebită luare aminte, îngrijaji tare, cercetând apoi primejdiile felurite și sfătuind paza cea mai bună pentru apărarea locașurilor lui Dumnezeuii. Dar după această mărturisire, bolnavul nu află nici o alinare, dimpotrivă boala se aprindea din ce în ce mai rău cu duhul neputinței și se afunda tot mai adânc în fiecare din mădularele lui. Nici leacurile iscusitorilor doftori trupești, nici puterea Sfântului Maslu, nici mângâierile Sfintei împărătenii, nu-i fură spre nici o folosință... Un gând nepătruns îi căsnia îndobște sufletul, un gând pe care nu-l ascundea ci dimpotrivă — spre dobândirea sănătății lui trupești și sufletești — îl mărturisia tuturor sfinților părinți, care cu rândul priveghiau la căpătâiul lui.

— Fraților întru Hristos! Rugați-vă cu toată evlavie și toată smerenia, Maicii preacurate, căci Ea, care multe minuni a săvârșit, slobozind din îndrăcici diavolii, îndreptând mințile rătăciților, luminând calca celor întunecați, stând liman celor desnădăjduiți și tămăduind grele și felurite boale trupești, să mă ușureze de cumplitele cazne ale sufletului, mai chinuitoare fără de odihnă, chiar decât fierbințele trupului.

— Și ce cumplit jar bănuie cugetul tău prea cucernic și cinstit? — întrebau câteodată ceilalți călugări.

— Fraților, vreau să cunosc adevărul, ca apoi, cu toată bucuria liniștii, să închid ochii... Vreau să aflu pentru ce în noaptea cea cumplită, de nu știu de-i blestemată ori blagocestivă, comoara Prea Sfintei se afla în mâinile și pe trupul necuratului?

Ceilalți călugări, înțelegând smintea sufletului, citiau mai cu osârdie: „Rugăciunile, adică blestemele Marelui Vasile, către cei ce pățimesc de la diavoli și la toată neputința”.

Dar bolnavul tot mai greu se smintea: — Ajutați-mă fraților, căci vroi să mor împăcat!... Oare Prea-lăudata cu vrerea ei a incredințat comoara diavolului, ca prin puterile lui s'o feriască de furia celor necredincioși, ori necuratul a luat-o asupra-și spre a scuti și ferici trupul mamei și al copilului de grelele lovituri ale batjocorii... Rugați-vă, fraților întru Christos și Stăpâna noastră născătoare de Dumnezeu, să vă fie dătătoare de cuvânt adevărat și tălmăcitoare a tălcului neînțeles...

Dar Sfinții Părinți, schimbând între ei priviri tainice, clătinău doar capul și ziceau mai departe rugăciunile „de uitarea tuturor păcatelor, cele de voie și cele fără voie și la tot jurământul și blestemul”.

Bolnavul însă, sărmanul, se căsnia ca'n munci de șerpi și de scorpia, ca'n cuptor aprins de pucioasă. Plânga cu lacrimi otrăvite de scârbă, se'nfiora de puternice friguri, tresăria deodată ca'n fața unei năluciri, ba chiar răcnia speriat, cașicum diavolul ar fi poftit la trupul lui... Apoi,

liniștindu-se deodată, se ruga blajin, smerit și cu mare dulceață în glas:

Lămuriți-mă, fraților întru Christos!... Oare Prea Sfânta cu vrerea ei a incredințat spre păstrare, comoara; ori necuratul a luat-o spre a feri chipurile cele neîntinate de loviturile grele ale batjocorii?...

Din când în când, câte un călugăr mai cu milă la atâta patimă, răspundea:

— Nu te mai căzni, prea sfinte, cu întrebări vătămătoare rânduielii cele bune a sufletului... Când te vei însănătoși, laudata noastră Stăpână, care cu atâta milostivire s'a lăsat către tine, îți va ridica desigur și pecetia acestui gând nemilostiv. Dar bolnavul, fără osteneală, se ruga mereu:

— Lămuriți-mă, fraților întru Christos, căci voi să cunosc adevărul!...

Patruzeci de zile și patruzeci de nopți a tot bolit; iar în a patruzeci și una zi, i s'a arătat o vedenie de necuprinsă spaimă. Imprejurul patului său era adunat întreg soborul, căci se gătise din el toate cheltuielile vieții și se aștepta clipa în care să-și sloboadă sufletul, atât de mult slăbise și se sfârșise la trup. Și deodată, s'a ridicat în pat, cu mâinile în sus, privind parcă în cele depărtări, dincolo de marginile firii... Toți s'au speriat ca'n fața unei înspăimântătoare și neînțelese lucrări dumnezeiești. Iar bolnavul cutremurat de cumplite hohotiri, cu scârbite lacrimi, striga:

— Fraților, iertare... Să-i cerem iertare, fraților!.....

Nimeni nu știa de ce e vorba, crezând că e nimerit a se ruga pentru iertarea sufletului său...

Dar călugărul striga cu atâta neistovită putere, cum numai din minune sau din adevăr poate izvorî:

— Fraților, mi s'a luminat mîntea... Prea Sfânta m'a învrednicit cu o arătare mai frumoasă ca cea din pronaoșul paraclisului... Ea mi-a tămăduit sufletul prin dăruirea adevărului... Fraților întru Christos, diavolul a luat comoara asupra-și ca să feriască chipul cel sfânt al mamei și al copilului, de ocară și batjocora păgânilor... Iertare, iertare, iertare!...

Și după ce de trei ori a strigat astfel, ca și cum ar fi cerut în numele Sfintei Treimi, iertare celui rău, a căzut mort, cu fața luminată de toată fericirea omului, al cărui suflet se ușurează de multă caznă și mult amar...

III

După înmormântare, s'a strâns mare sobor ca să chibzuiască alegerea unui alt egumen. În acea frățească adunare s'a hotărât ca nicidecum să nu mai fie pomenit diavolul, nici în rugăciuni, nici în cuvântări, nici în scrieri, nici în zugrăviri, pomenirea lui putând aduce smintea sufletului. Tot în acel sobor, sfinții părinți s'au învoit de obște, ca pe zidul batjocorit de păgâni, să se zugrăvească chipul Sfântului mucenic Eutropiu și de atunci până'n anul de milostivire 7191 de la zidirea lumii, când din nepătrunsele taine ale Domnului, paraclisul a ars, Sfânta Tradițiune, care și ea din dreptele rânduieli dumnezeiești porcede, povestea că Sfântul Mucenic Eutropiu, într'o noapte amarnică, singur, împotriva păgânilor necredincioși a apărut cu trupul său, comoara bisericii ferind de ocară și batjocora, chipul cel curat al Prea Sfintei Stăpânei noastre, de Dumnezeu născătoare, și pururea Fecioară, căreia îi se cuvine toată înțea, slava și închinăciunea, acum și pururea și'n veci vecilor **amin.**

SYLVIUS ROLLANDO

Capodoperile lirice italiene

PIER DELLA VIGNA ȘI POEZIA ITALIANĂ LA CURTEA LUI
FREDERIC AL II-LEA

N'am fost niciodată la Palermo; dar cred că Palermul voluptos al sec. XIII îl cunosc mai bine decât orice alt oraș din lăuntru sau afara Italiei, în care am stat mai mult. M'au introdus în cetatea somptuoasă și veselă ce-mi făcea onoare să mă primească în sânul ei — pe mine tânăr care — plimbării dealungul mării pe Via Caraccilo în tovărășia prietenilor, îi preferam sala severă de lectură dela Biblioteca Braccacciana — m'au introdus poezii sicilieni dela curtea lui Frederic II. Era o primăvară plină de lumină. Parfumul florilor de portocali intră prin fereastra deschisă a salonului cu mobile cinquecento și în timp ce soarele scobora după colina Posillipo, Vesuviul se îmbracă în violet; iar pe când prietenii mei se întrebau poate de ce nu mă mai văd pe drumul plimbării, scump oricărui napoletan, eu, ridicând ochii de pe marea volum al lui **Adolfo Bartoli**, asupra „Celor dintâi doi secolii de literatură italiană. Intram în tovărășia lui **Pier della Vigna**, **Giacomino Pugliese**, **Odo delle Colonne**, **Rinaldo d'Aquino**, aproape toți notari și cuscători ai legii, câte un soimar imperial, vreunul feudatar și baron, în domnia lui **Frederic II**. Aici, în mijlocul unei mulțimi de învățați: creștini, evrei și musulmani; doctori, juriști, astronomi, alchimisti, magi, negustori de stofe fine și rare, de pietre prețioase și de leacuri magice; de șoimari, trubaduri sigiullari. Impăratul punea să i se citească, tradusă în latineste, o poezie în care poetul-ronicar, arab, **Ibn Gulayr**, descria plăcerile dela Palermo și bogăția curții imperiale:

„Cetate veche și elegantă, cu înfățișare ademenitoare, e neîntrecută în frumusețe, cum e așezată pești, și câmpii, toate niște grădini. Ulițele nu-i sunt largi ca străzile cele mai mari, dar te farmecă vederea cu frumusețea rară a înfățișării. Cetate minunată, la arhitectură seamănă cu Cordova. Clădirile sunt toate din piatră **Kiddan** sculptată; un râu limpede o desparte în două și patru izvoare tâsnesc din marginile sale.

Palatele regelui înconjoară orașul ca o salbă gâtul unei fecioare cu pieptul plin; așa încât regele, fără să iasă niciodată din locuințele încântătoare și locurile de desfătare, trece dintr-o grădină din Palermo, ori amfiteatru, în altul. Câte plăceri mai are el acolo, dar'ar Dumnezeu să nu se poată bucura de ele! Câte palate și clădiri capricioase — și terase — și foisoare! Câte mânăstiri din împrejurimi îi aparțin, și cum le-a împodobit el clădirile și a lărgit mosiile întinse ale călugărilor. Pentru câte biserică nu a pus el să se toarne cruci în aur și argint!”

Glasul cititorului tăcu și împăratul — care la vorbele: „Dar'ar Dumnezeu să nu se poată bucura de ele, nu și-a putut oprî un zâmbet ironic — declamă în limba arabă următoarele strofe ale unui alt poet de acelaș neam, vrăjit și el de frumusețile mândrei cetăți siciliene:

„O palmieri ai celor două tărături ale Palermului, roua neîntreținută și îmbelșugată, vă stăpânește deapănuri. Se face un moment de tăcere. Din grădină se aude răgetul animalelor, pe cari **Frederic II** le poartă după el și în călătorii: lei, tigrii, pantere, leoparzi, girafe, elefantii, închise în cuști speciale.

În schimb „gheparzii“ saltă liberi prin grădină și se însuflețesc la joc,

Șoimarul imperial mă lămurește că se folosese de ei la vânatoare, în loc de câini. Ei încearcă să prindă vânaful dintr-o singură săritură, dacă nu isbutesc se rușinează așa de mult, că nici să nu mai repete încercarea.

Fu zâmbesc de marea seriozitate cu care șoimarul imperial, **Iacopo Mostacci** — totuși și el poet teoretic rafinat al științii dragostii — vrea să mă facă să cred — pe mine care orice s'ar zice, am rămas totuș omul vremii mele — toate poveștile fantastice ale bestiariilor, în schimb trag cu urechea la un cântec ce se aude dintr'un palat în stil curat orientat. În fata cărnia întocmai ca la un baron se plimbă un eunuc cu sabia amenințătoare. E palatul în care **Frederic II** de **Hohenstaufen** — sau cum îl italianizează **caraghios cronicarul florentin Giovanni Villani: Frederic de Stoffo** — își ține cu gelozie închise numeroasele sale soții, uitând că e creștin și german. Cântecul spune:

**Pir men cori alligrari
chi multu longiamente
Senza alligranza e joi d'amuri e statu
mi ritornu in cantari...**

(Ca să-mi înveselească sufletul
Care multă vreme

— A stat fără vre-o veselie ori bucurie
a dragostei
Mă întorc la cântec).

Recunosc „il discordo al lui **Iacopo da Leontino**, dar trei magi arabi înaintează și cer voe împăratului să facă o probă de arta lor. Suntem acum în sălile de mâncare și deja se toarnă apă de spălat. Impăratul le dă îngăduiala, dar cu condiția să se grăbească, fiindcă e ora mesiei (**Novellino** p. 48):

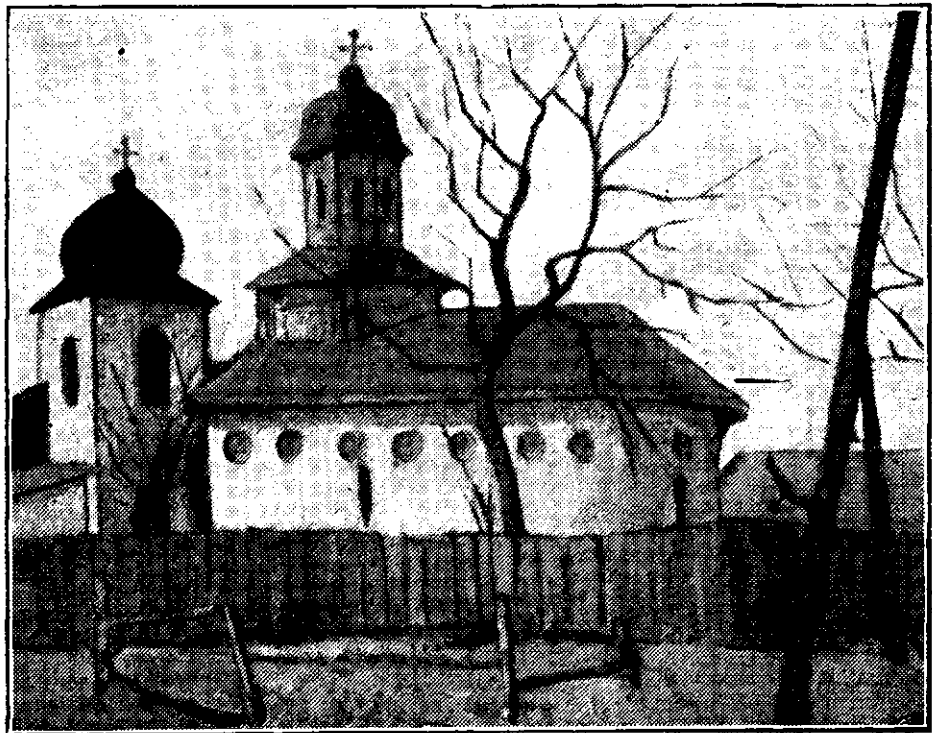
„Și ei începură să rostiască fornule magice și să facă vrăji de ale lor. Timpul începu să se strice. Se porni un ropot de ploaie, cu trănete, cu tuete și

fulgere. Și cădea o grindină de parcă era oțel curat. Cavalerii fugiau, care încotro apuca. Și deodată vremea se lumină. Mestierii își luară rămas bun și-și turură plata.

Impăratul zise: „Cereți ce vreți!” Ei cerură pe contele **San Bonifatio** care era cel mai apropiat de împărat. Și se rugară: Prea Mărite, porunciți-i să ne vină în ajutor împotriva dușmanilor. Impăratul, cu multă bunăvoință, îi porunci. Și contele porni cu ei la drum.

Îi duseră într-o cetate frumoasă. Îi arătară cavaleri de mare rang, cai aleși și arme frumoase și-i ziseră: „Toate, tie îți sunt supuse”. Dușmanii sosiră la luptă. Contele îi înfrânse și desrobi țara. Apoi mai dădu alte trei bătălii în câmp, și câștigă pământ. Îi dădură o soție, avu copii. Apoi, mult timp fu domn. Îl lăsară vreme îndelungată, apoi se întoarseră. Copilul contelui avea 40 ani de mult, și chiar el îmbătrânise. Mestierii, întorși, îi spuseră că vor să meargă împreună să vadă ce mai face Impăratul și curtea lui. Contele răspunse: „S'or fi schimbat multe domnii până acum. Acum și oamenii sunt alții. Unde să ne mai întorcem?” Și mestierii ziseră: „Totuși noi vrem să te ducem”. Și porniră la drum. Merseră cale lungă. Ajunseră la curte și zăriră pe Impărat cu toți boerii lui: se turna încă apă de spălat, ca atunci când plecaseră. Impăratul îl puse să-și spună poveștile și el îi zise: „Am soție și copil de 40 ani. Am avut trei bătălii în câmp deschis. Toate s'au schimbat, cum se poate că numai voi sunteți tot așa cum v'am lăsat? Impăratul, cu multă pompă, îl puse să povestească iară la toți boerii și cavalerii, cecece magii îi făcuseră să pățiască”.

Să mergem la masă. Alături de rege, în bogate haine orientale, stă **Pier della Vigna**, mare Logothete al Impărăției Siciliei și cu vestimente de culoare roșie, cu hermină, mare învățat în lege. Eu sunt lângă **Giacomino Pugliese**, care e îmbrăcat în culoare verde, cum se și cuvine unui cavaler feudal ca el: Si **Giacomino** îmi povesteste o mulțime de lucruri despre rege: Cum a pus să tae

G. ZAMFIROPOL : BISERICA

capul unuia dintre șoimii săi, fiindcă omorâse un pui de vultur: „fiindcă își omorâse superiorul”. Cum dăruise unui învățat care-l adulase, o „pălărie roșie și un cal alb”; ca unui bufon fiindcă îl lăudase, cum și unui altuia care-i dăduse un răspuns drept, le acordase dreptul să facă o lege: „după capul lui”. (Nov. XXIV).

Cum preotul Gianni D'Abissinia, supărat că Frideric nu-l întrebase care era virtutea magică a unei pietre pe care el i-o trimisese în dar i-o luă înapoi printr'un vicleșug: îi trimise un negustor de pietre scumpe, care, strângând-o în pumn, se făcu nevăzut cu ea cu tot și se întoarse nesupărat la stăpânul său. Cum fugindu-i un aliu în Milan și ne mai putându-l lua înapoi, auzind că cel ce spunea că nu trebuie să-i mai fie dat înapoi, era un bătrân, se miră foarte mult, dar în urmă, întrebând cum era acel om îmbrăcat și răspunzându-i-se: poartă haine vârgate, a răspuns: „Lasă-l în pace, e un nebun.

„Dar, tusea înversunată a vecinului din față, un călugăr, mă smulge din visarea mea siciliană, și mă regăsesse în severul salon al Bibliotecii Brancacciana, în fața unei serii de însemnări despre Frideric al II-lea.

Iată ce scrie Novati: „În timp ce între istoricii contemporani e neînțelegere asupra calităților fizice ale Împăratului, toți cad de acord asupra calităților intelectuale, mai ales când e vorba de înălțimea inteligenței și largimea vederilor sale. Să ascultăm pe Fra Salimberic, pe care nu-l putem bănuși că ar putea avea vre-o simpatie pentru împăratul necredincios și dușman al fraților minori; și deși răuvoitor, ne mărturiseste totuși: „Era om de treabă câteodată (!) Când vroia săși scoată la iveală propriile virtuți și curtenia, era plin de voieșie, vesel, plin de delicatețe, iscusit: știa să scrie și să citească să cânte și să improvizeze cântece și cantilene, știa tot așa de bine să vorbiască multe și felurite limbi, în sfârșit, de ar fi fost și un bun catolic, puțin s'ar fi putut compara cu el”. Să ascultăm și pe Giovanni Villani, care nici el nu e desigur vre-un apărător infocat al „secondo vento di Soave: „A fost om de mare valoare și cu multă importanță, înțelept în scris și de o istețime naturală, spirit universal în toate direcțiile: știe limba latină ca și pe a poporului nostru, nemțește, francezește, grecește, arăbește, și a fost îmbelșugat în toate calitățile”. Și apoi, de am întreba pe Francesco Pipino ori Niccolò di Jamusilla — cronicari de pe timpul său, dușmani și uneltitori, aprecierilor vor fi întotdeauna la fel: întotdeauna de laudă pentru spiritul, știința și acea ușurință caracteristică lui, de a învăța întotdeauna la perfecție și orice meșteșug mecanic, de care s'ar fi apucat.

Și Novati, (op. cit., pag. 109—110):

„În regatul Palermului se păstrau neschimbate obiceiurile orientale. Când te gândești că Frideric II era probabil înconjurat de toată mulțimea aceea de copii de casă arabi, de mameluci cari — ne-ar spune Villani (cronicar florentin din secolul XIV)—chiar dacă pe furis—dar își profesau fiecare religia sa, ca în vremea lui Guiglielmo cel Bun—Normanmandul;—că însuși Frideric se purta întotdeauna ca un sultan, ținându-și cu gelozie închise nevestele păzite de eunuci, un adevărat harem de femei, care îl urmau în toate expedițiile sale: cum să nu admitem că și în partea intelectuală cunoștințele Orientului au predominat asupra celor ale Occidentului și

MARIUS BUNESCU; FURTUNA — INSULA ȘERPILOR

că tocmai acestui fapt i se datorește marea varietate de cunoștințe, neobișnuita largime de vederi după care s'a condus, neținând seamă de nici un principiu al epocii sale (Novati, op. cit. pag. 108—109) Și Torraca: „La o curte unde erau poezii și ocrotiți: filosofi înalți și șoimari, juriconsulți și cunoscători de cai, unde se studiau și se traduceau codice ebraice și arabe, unde recreația de la ocupațiile prea serioase era cititul — când în francezește despre miraculoasele aventuri ale „tablei rotunde”, când în latinește a glumeților hexametrici despre Paulin și Polla (mic poem latin, compus în vremea și probabil sub îndemnul lui Frideric II); la curtea cea mai cultă, cea mai vizitată din sec. XIII, ar fi foarte straniu să nu fi ajuns nici unul din acei trubaluri provensali cari, pe întrecute se duceau la curțile cele mai îndepărtate și mai puțin promițătoare, mai puțin bogate de cât cea siciliană”.

Și iată în sfârșit ce spune Bertoni: „A fost general, om de știință și de acțiune și mai ales, poet.

Cu spirit variat și activitate multiplă, avea ceva napoleonice în iuteala gândului și a acțiunii. Printre ghelfi a avut dușmani primejdioși; fu în repetate rânduri părăsit și trădat de oamenii în care avușese cea mai mare încredere; dar cu toate acestea, se poate spune că mare parte din lumea intelectuală a epocii sale, a gravitat în juru-i. Poezia învățată și cultă ce înflori în aceste părți meridionale (deci la Palermo) ale Italiei e numita siciliană în studiile de istorie literară, dar i s'ar putea tot așa de bine spune și aulică (curtencască), fredericiană, fiindcă în realitate marea figură a împăratului covârșește pe toți și pe toate, până la jumătatea secolului XIII, și civilizația lui strălucește în toate părțile peninsulei, chiar după moartea-i. El însuși poet, Frideric II fu protectorul muzelor și iubi pe cei învățați primindu-i și onorându-i la curtea sa. O primire bună avură aici chiar și științele și filozofia arabă (averroistă) la ai cărei învățați ceru sfaturi mai mult de cât odată. Orice fel, și orice ramură a științei se poate spune că-i deșteaptă interes și alături de el, la curte, toți învățații tuturor țărilor, găsiau o atmosferă de simpatie și admirație. Pasionat de vânătoare, care era una din cele mai

nobile îndeltniciri de pe vremea aceea, compuse în latinește un tratat despre șoimărit.

Se spune că vorbia mai multe limbi: latina, italiana, germana, franceza, spaniola, greaca și chiar și araba.

Îi sunt atribuite patru compoziții poetice. Dar nu se știe sigur dacă toate patru sunt de el. Să ne înțelegem, că asupra vreuncea, poate să aibă drept și fiul său: Frideric regele Antiochiei” (G. Bertoni: *Il Duceato*, Milano; Vallardi 1911 pg. 64—65).

Dar să trecem la aprecierile estetice. Încă și din acest punct de vedere mă găsesc cu un bun teanc de notițe în față. În vreme ce mă visam la curtea lui Frideric II în mijlocul veselii cete de muzicanți, artiști, luptători cu lancea, fabulisti, troubadouri, luptători (Novellino, XX), mâna mi-a lucrat și a copiat, nu prea mecanic, judecățile lui De Sanctis, Bertoni, asupra a tot ce e pozitiv estetic în acești primi poeți ai Italiei.

„În *Lamento dell'amante crociato*, deci în *Canzone di Iontananza*” de Rinaldo d'Aquino, De Sanctis (*Storia della letteratura italiana* (1897) Milano, Treves 1917 I. 6) găsește, cu acel fin gust al său, cu care reușește să învingă prejudecățile timpului său și să anticipeze concluziile criticii moderne „sentimente nobile și afectuoase exteriorizate într-o limbă naivă și cu caracter curat italian, cu simplitate și varietate în stil, cu melodie suavă, cântat și însoțit de muzică instrumentală, acest sonet — cum îl numește cea îndrăgostită — trebuie să fi făcut cea mai vie impresie”. Tot astfel și în alte poezii siciliene cu tendințe poporane (dar chiar în Re Enzo, care nu e deloc poporană) se găsesc exemple de forme din acelea primitive, elementare. „A suon di natura”, cum zice un poet poporan, cari sunt ca o primă și spontană impresie, primită cu toată sinceritatea; o limbă așa de vie, de adaptată și de muzicală, de o frăgezime neperietoare, e în contrast cu alte părți insipide din același cânt” (p. 8); „o anumită grație în incusința neprefăcută a sentimentelor, care se exteriorizează în stare primitivă chiar; în nișcări de sentiment și imaginație, cu o formă drăgălașă și ușoară, care vine din lăuntru; chiar atunci când lipsește sentimentul și-l înlocuiește ceva împrumutat ori doctrina, este totuși un period bine

format, multă artă în legături și trecurile acțiunii, o silință către armonie și gravitate (p. 12) În cei mai necompliți găsește urme de culoare și o melodie care-și prezice pe Petrarca”.

Concluzia generală a lui De Sanctis asupra școlii siciliene e favorabilă: Ai toate defectele decadenței care strică arta încă în leagăn. Se găsește deja un repertoriu.

Poetul cult nu ia concepțiile proaspete și limpezi în simplitatea lor, așa cum fac cei primitivi, ci pentru a face efect le exotizează și le exagerează, în cei primitivi nu o nici o muncă a versului, la cealaltă e muncă, și încă una rece și mecanică. Găsești împreună, primitivitate cu afectare. Limba încă prea tânără nu e rafinată ca ideea, ci descoperă artificialitatea lucrăturii de care rămâne străină” (p. 11) Dar cu toate acestea se găsesc elemente vii, simțite, poetice, muzicale, în acești rimatori atât de bărfiți ai Școlii siciliene (care foarte adesea sunt poeți, în cel mai înalt înțeles al cuvântului) și aceasta nu scapă nici atât de încercatului și de aproape cunosătorului de texte, care a fost De Sanctis; și dacă și el repetă vechiul cântec al „reții imitații provențale”, când ajunge la punctul de a trage concluzii, lasă să se vadă toată înțelegerea pe care a avut-o el pentru partea pozitivă din operele poezilor acestei școli; și ia înainte părțile critice cele mai noi, de ex.: aceea a lui Bertoni (1911 și 1927 fiindcă e nou și viu și nu și-a schimbat nimic din părerea sa) bazată pe cercetările cele mai recente: „Caracterul poezii școlii siciliene nu e nici forță, nici înălțimea, ci o duioșie înălțată de imaginație, ci un nu știu ce, molatic și voluptos, în afata surâs al naturii. Chiar și în limbă pătrunde această duioșie dându-i un aspect molatic și muzical, ca aceea a unui om ce se odihnește cântând o melodie fără vorbe: însușire ce se desprinde din dialectele meridionale” (p. 15). Și Bertoni (op. cit., pp. 85-87).

„Se vede, citind aceste lirice, că imprimutul străin nu împiedică pe poet să-și exprime în vers o bună parte din personalitatea sa, așa încât imitația i se contopește cu propria inspirație, cu propriile motive sufletești, ascunse, cari născură lucrarea. Prima poezie meridională italiană nu e lipsită de legătura cu viața, ba câteodată e pătrunsă de un realism așa de viu și puternic, că te surprinde când te citești. Într-o poezie lirică a lui Gaconino Pugliese, trăește amintirea unei femei ce se scoborâra de la fereastră palatului, în brațele poetului îndrăgostit (splendide stella) și în alta autorul declamă cu o astfel de sensibilitate că te nimește pe când în alte compoziții se ocupă, cu mai multă sau mai puțină claritate, de dans; și te face să te întrobi dacă versificatorul nu dă răsnet în cântecile sale, ecoului sărbătorilor vesele ale primăverii, din luna lui Martie (p. 85). Comparațiile cu marea, cu soarele și cu florile din poezia sicilianilor, au o realitate și un colorit ce te face să te gândești la lumina și parfumul frumoasei insule înșorite.

Reprezentarea naturii, ajunge la poezii noastre din sud la un astfel de grad de intensitate că egalează cu lirica contemporană lor, din Franța și Provenza. Și poate că tocmai asta e caracteristica principală a grupului de cântăreți meridionali, încercați în găsirea imaginilor și asemănărilor celor mai frumoase și mai îndrăznețe. Unele sunt scoase din mare și au nuanțare puternică, din altele se desprinde câteodată o nostalgie in-

cântătoare” (p. 88). „Alte imagini, pline de culoare, sunt desprinse din frumusețea naturii, din limpezimea aerului, din felurimea florilor, din înflăcărea soarelui. Apoi în unii poeți e un profund accent de realism și adevăr, care nu e rezultatul nici unei imitații, ci dimpotrivă, e un element de originalitate... Pe prezentarea naturii și a realității e deci câteodată mai caldă și mai intensă în acești poeți mai vechi, decât în cei tocmai în care manierismul oprește în poezie izvorul freseelor și al curății, și înăbușe inspirația. Avem câteodată, în prima lirică meridională, o formă specială de imitație, căreia i s’ar putea spune chiar creație, fiindcă sentimentul poetului a înțeles-o de multă vreme și acum se revărsă din poezie ca dintr’un palar prea plin. Și aceasta e valoarea superioară a celor mai vechi poezii ale noastre (p. 89) Și iată-mă, încurajat de astfel de aprecieri pozitive, citind frumoasa cântonă a lui Pier della Vigna:

„Zeul iubirii care mă face să doresc și să sper, m’a răsplătit, frumoaso, cu dragostea ta, și aștept cu nerăbdare clipa în care îmi voi realiza speranța, tot așteptând vremea frumoasă și anotimpul potrivit. Ca și omul care e pe mare și speră să porniască, abia vede timpul frumos și numai decât își desfășoară vintrelele, și niciodată speranța nu-l înșală; — tot astfel, Madona, fac eu când viu la tine.

II

Vai, dacă aș putea să viu la tine, iubito, pe furis ca hoțul I Zău, aș crede că am parte de noroc dacă zeul iubirii și-ar face cu mine o astfel de pomană! Ce frumos și-aș vorbi, Doamnă! Și și-aș spune cum te-am iubit timp îndelungat, mai dulce decât Pirus a iubit vre-odată pe Tisbe, și te voi iubi întotdeauna, cât îmi ține viața!

III

Iubirea ce și-o port fie este ceace mă ține într’un dor neîntrerupt și mă face să sper cu mare bucurie, astfel în cât nu-mi pasă dacă mă sbat în dureri și chinuri, aducându-mi aminte numai de ceasul în care am să viu la tine! Fiindcă, dacă întârzi prea mult, o frumoaso cu suflarea parfumată, mi-se pare că mor și atunci mă vei pierde. Deci, frumoaso, dacă îmi dorești binele, bugă de seamă să nu mor tot nădăjduind în tine.

IV

În nădejdea ta trăiesc, stăpâna mea și adesea îmi trimit inima către tine și mi-se pare că întârzie ceasul când am să-ți cer dragoste desăvârșită. Aștept deci clipa potrivită ca să-mi întind vintrelele către tine, trandafirule, și să mă odihnesc în portul unde înțelepciunea ta va oferi un adăpost dragostii mele.

V

Cantoneta mea, du această tânguire aceea care-mi are în stăpânire inima; desfășoară-i înainte chinurile mele, și spune-i că mor de-a ei iubire. Și roagă să-mi răspundă printr’un sol al ei, cum pot să-mi alin iubirea ce-i păstrez; și dacă am vre-o vină față de ea, să mă pedepsească după voia ei!

— Cea mai mare valoare a acestei cauzone sta în muzicalitatea și lărgimea măreață a perioadelor care te fac să-ți amintești că Pier della Vigna era un scriitor latin, cunosător la perfecție a acelei complicate și rafinate ars dictandi medievală și pe care, așa cum ne demonstrează D’Ovidio (Nuovi studi di Danteschi: Ugolino, Pier della Vigna, i Simoniaci-Milano, Hoepli, 1907, p. 229, ș. u.), însuși Dante îl pune să o vorbească în celebrul episod din Cantul XIII din Infern, cu un stil înflorit, tot numai compărări, figuri, înflorituri. Unele versuri, ca spre pildă acela:

cosi faccio, Madonna, in voi venire, așa de amplu, increzător, plin de nădejde, ritmat într-o progresie armonică, plin de avânt și îndrăzneală, încât și-se pare că-l vezi chiar pe poet îndrumându-se ca un vas cu pânzele umflalte de vânt, către Aceea care-l va răsplăti de toate necazurile sale: sau:

Or potess’o venire a vo, amorosa come ladronce ascose, e non paressa!

E atât de suspinător, atât de sincer pasionat în muzicalitatea sa (și tocmai în această muzicalitate constă toată originalitatea sa), cu toată imitarea din provençalul Jeufre Rudel: Mă voi duce acolo, lângă ea, pe ascuns, ca un hoț, cu primejdia unui om ce trebuie să treacă marea — sau:

Ca s’io troppo dimora, aulente CERA pare ch’eo PERA, e voi mi perderete,

cu acea înfloritură melodică de rimă din mijlocul versului al doilea, care fixează atenția cititorului (sau ascultătorului, fiindcă aceste poezii erau cântate și cele două vorbe rimate trebuiau să aibă, probabil, o consonanță muzicală corespunzătoare) cera și pera, cauză și efect, frumusețe și suferință, amor și moarte, o adevărată comentare muzicală, o opunere rafinată de concepte; în sfârșit unele imagini cu colorit oriental (aulente, cera, cosa, etc.), luate din viața mării și adaptate cu fineță și îndemânarea unui poet simbolist, au o existență sufletească; aceste poezii sunt primele din care pornește poezia artistică în literatura italiană. Când Pier della Vigna ni se înfățișează ca o corabie care se îndreaptă îndrăzneț și sigură, cu pânzele umflalte de vânt, către

O. BRIESE: COPIL

Ultima versiune a dispariției lui Corb-Alb

În noaptea de 4 Iunie femeea a lipsit din patul ei. Corb-Alb a căutat-o zadarnic pe stradă. Obosit și aproape beat a adormit singur ca o vită lăinită și slugile spun că au auzit toată noaptea oftatul boerului.

A doua noapte la fel. A treia, din nou Calomniatori ordinari afirmă că bărbatul ar fi plâns îndelung închiat în camera în care nu mai rămăseseră decât rochii. Noi am restabilit adevărul istoric, corijând: Corb-Alb își orânduia sentimentele în cutiuțele și dulapurile respective. Căci sdruncinătura fusese atât de puternică încât toate resorturile lui morale săriseră din șurub și amenințau să facă din stăpân, un ratat lacrimos și violent.

Femeea nu vru să-l mai vadă. Moralmente ea se considerase văduvă chiar de a doua zi după căsătorie când observase că în ceia ce-l privește, făcuse exces de imaginație romantică.

Ești, Corb-Alb, în seara aceea pe verandă. Luminile dădeau orașului o veselie translucidă și colorată asemenea celei rășfrânte de limonada limpezită în pahar. Tocmai sus pe colină, drumul șerpuia alb înconjurând în spirală de câteva ori obeliscul ridicat cu cinei sute de ani în urmă pe mormântul unui profet martir, rămas prin regretabila neglijență a istoricilor moralisti, necunoscut.

Căci în orașul acela, toată lumea era bună. S'au găsit totuși unii cari să afirme că martirul aflat mort și jupuit în pădurea de pe deal, nu fusese decât un plagiator al pildelor lui Isus.

Corb-Alb își aminti filmic toată legenda marelui Jirah, înormântat pe colină. El învățase pe oamenii orașului că nu e bine să fure, sau să ucidă, că nu e bine să arate Cerului că pot rezista multă vreme nici dulcilor plăceri, nici amărăciunii. Citadini numai rareori se abăteau dela învățăturile lui Jirah și atunci sub directă influență a străinilor.

Timp de o săptămână Corb-Alb fu preocupat de fapte diverse. Citea toate ziarele. Cu surprindere destulă află că în cetate băntuia boala patului străin, printre neveste.

În fiecare an, la o zi anumită, se făceau procesiuni la mormântul lui Jirah. Preoți costumați în haine ce ignoră in-

venția bicicletei, slujiau la căpătâiul pietrei mormântale și onoratul public nu se îndepărta de colină decât după ce, individual și cu glas tare, femeile, bărbații și copiii citeau poruncile de pe granit:

— Să nu furați, că se sting stelele.

— Să nu râvniți femeile altora, că se amărăște apa izvoarelor.

— Să nu fumați țigări de contrabandă. Etc... etc... etc...

ROMULUS DIANU

După ce lumea se risipca în oraș, inserarea arăta binecredințioșilor în vârful obeliscului o candelă verde, aprinsă ca un cercel sub ovalul lunii. Cei cari fuseră, măhniseră pe Jirah se pitulau în cet, ca furii, până la pătura acoperită cu inscripții. Femeile porcoase, junii corupți îngenunchiau în tăcere, singuri, fără să dorească a se cunoaște, mormând plângăcios rugăciuni. Tăria cerului plesnea ca un băț de coviltir și primele raze de lună turnau aur peste spurcăciunea păcatului. Guri fierbinți sărutau pietre

reci genunchii erau bucuroși să se sfășie de colțurile tăioase și degetele albite și subțiri de nevroze, alergau în neștire pe suprafața încrustată, citind cu buricele lor însângerate poveștile martirului Jirah.

Asta în fiecare an. Vaerul finea până la ziua. Atunci se despărteau fugind, de teamă ca nu cumva vreunul să cunoască pe altul. După „Noaptea maximei sincerității” începe rușinea unuia de celălalt.

Femeea nu s'a mai întors. Corb-Alb avea să plece cu mulțimea în pelerinaj. Avea să întâlnească acolo pe Alba și fără îndoială că pocăința i-ar fi împrietenit din nou.

De dimineață Corb-Alb se întâlnește cu micul servitor Icar. Râdea ca întotdeauna, după obiceiul lui.

— Vii diseară la Jirah?

— Nu-ti pot spune.

Seara însă Icar zări pe Corb-Alb prin mulțime, dar îngenunchiat cum se afla nu vru să tulbure rugăciunea colectivă cu strigătul vocativ.

La miezul nopții bărbatul îndurerat de nevederea Albei, se ridică și intră în boschetele pădurii care se întindea mai sus, pe deal. Primul tipăt ce dădu Corb-Alb fu de groază: „Tolănită în iarbă, o pereche încinsă, făcea, în noaptea sfântă recludiul păcatului. Nu era Alba, dar lui i se păru că ea fu...”

Ametit Corb-Alb se întoarse la obelise înnumărând pașii: două sute.

— Iată cum, numai la două sute de pași de pocăință sângele din donă corpuri gălăgia comun și sexual.

În noaptea următoare, când nici un pocăit nu mai zăbovea sub obelise, Corb-Alb se strecură pe colină. Săpă adânc sub piatra funerară. În câteva ore se trezi adâncit în inima planetei. Luna se poticnise fix pe groapa rotundă, ca un copac de aur, ca un ban pe gura unui pahar. Dar nu găsi cosciugul lui Jirah. Il cuprindea o șoaimă rece ca țărâna. Săpă mai adânc. Nimic. Până la ziua, nimic. Jirah nu existase. Fusese o farsă.

Ieși din groapă. Turnă țărâna la loc. Așază bine piatra și se duse în lume.

A uitat cu totul de Alba.

În anul următor, Corb-Alb își petrecu Noaptea Maximei Sincerității în boschetele pădurii de pe deal, în tovărășia altei femei. Mai întâlni acolo zece bărbați toți cu câte o femeie.

Atunci află Corb-Alb că fiecare dintre acești tovarăși nocturni, suspinase după câte vre-o iubită și că, aidoma cu el, fiecare căutase sub piatră pe Jirah și nu-l găsisse.

Urca dealul încet, cu femeea, necunoscută și caldă lângă el. I se păru că cerul l-a răsplătit pentru chinurile îndoielii lui, cu acest paradis sub lună. Oamenii plecați sub obelise i se păreau cu totul mici. Înaintau încet, cu pași mărunți, în sus și lui i se părea că urcând trece spiritual printre șaptea vama a cerului. Aștepta să se deschidă undeva porțile văzduhului și el să intre umil și împăcat acolo.

De vorbă cu Gh. Brăescu

CARAGIALE. — ARTA ȘI MORAVURI. — FALIMENTUL „PIESELOR ORIGINALE”. — ROMANUL „MOȘ-BELEA”. — O REVISTA UMORISTICĂ. — SCRIITORII ȘI OPINIA PUBLICĂ.

Gh. Brăescu este o apariție miraculoasă a literaturii române: iată un scriitor care nu-și publică în trei volume încercările junetei, care nu urmărește „gloria” romantică a poezilor metafizice și care, într-o vreme când s'au învechit, s'au închiruit și au pierit în pornografiile anonime alături autori „de spirit”, scrie scurt cu fulgere de inteligență surprinzătoare.

E interesant de urmărit evoluția artei literare a acestui scriitor plin de viață și de experiență și a cărui cea dintâi caracteristică artistică a fost maturitatea. Oculurile făcute prin descriția naturii, prin acumularea amănunțelor, prin episoade, spre a ajunge chiar dela al doilea volum, la acea schiță perfectă, sigură și eficientă, încheiată solid și mișcându-se în ritm premeditat spre a exploda într-o lumină spirituală irezistibilă—dau toate elementele de definiție ale acestui artist.

Stilul și stiletul cel mai sobru și mai sigur din câte stiluri se încrucșează azi în literatura noastră. Descrițiile, în schiță, au dispărut cu desăvârșire, dialogul — cu toate ispitele lui de prolixitate — a devenit esență concentrată, iar cititorul neprovenit și uluit numai de geniul târându-se moale și orb prin fundul formurilor ude, nu poate pricepe decât foarte greu cum o schiță de un sfert de coloană este o capodoperă esențială — esențială ca radiul — iar autorul unui asemenea „flec”, un mare creator.

Dar autorul care n'a putut suferi niciodată pedantismul, speriat poate de concentrarea exagerată, de ermetismul care-l pândea și-l apropia de slujitorii egiptieni misterioși de azi ai „poeziei pure” — Boul Apis al esteticii contemporane — a destins deodată brațele pentru a cuprinde viața amplă, cu jocurile mari ale destinului oamenilor. Schița de moment dase autorului instrumentul sigur: fraza sobră, imaginea caracterizată, dialogul definitiv.

Aci se află azi Gh. Brăescu. A scris pe „Moș Belea” roman din viața militară, și a început un nou roman, din viața patimilor civile...

CARAGIALE

De ce nu îmbătrânește Caragiale?

Pentru că n'au murit eroii lui. Ne întâlnim cu ei la fiecare pas. Caragiale trăiește pentru că umorul lui este luat din adevărul vieții. Situația e neschimbată, nu pentru că suntem contemporanii lui, ci pentru că mentalitatea a rămas aceeași. Copiii sunt astăzi duși de mână, de aceeași cucoană, ceva mai văpsită, din clasele primare, în liceu ș'apoi la drept, pentru că e mai ușor. De aici până la Camera, adică la Cațavencu, nu e nici un pas... Ajunge deputat oricine, cu înconștiența cu care se botează. Nimic în cap, totul în buzunar.

ARTA ȘI MORAVURI

Umoristul ca și albină ia ce-i trebuie de ici de colo. Evident, că moravurile politice și sociale sunt mai ușor de exploatat. În general, oamenilor le e rușine să apară cum sunt și se silesc să pară ce nu sunt. De aici, comicul. Broșuța, care se umflă și crapă, stârnind nu mila ci râsul. Dar ne umflăm toți. De cine

să răzi mai întâi?... De senatorul, care-și face o glorie mărturisind, la tribună, că de treizeci de ani de când e parlamentar, n'a luat niciodată cuvântul, de cei cari umblă cu pălărie à la Malec, sau de cei cari sunt împotriva pantalonilor largi? De bărbatul care crede în fidelitatea femeii, sau de femeia care schimbă vaghiștri, sperând să găsească un om care s'o înțeleagă? (Ca și cum s'ar găsi cineva așa de nebun să mai trăiască cu o femeie după ce a înțeles-o!)

FALIMENTUL „PIESELOR ORIGINALE

E jalnică situația pieselor românești, așa zise „originale”...

Direcțiunea teatrului Național este un post politic. Piesele nu sunt alese, ci impuse. Protecțiunea ce trebuie în principiu acordată lucrărilor originale, este, din această cauză, abil exploatată de mediocrități sindicalizate. De obicei scrii când ai ceva nou de spus sau interpreți original o formă veche. Piesele „originale” au căzut pentru că autorii lor n'au nimic de spus. Găsesc că sunt foarte vinovați: cine te pune să vorbești când nu te întreabă nimeni... Este, în adevăr, ceva imponderabil, nedefinit, ce nu se poate explica, dar este în aer și

decide uneori de soarta unei piese. Procesul însă este supus revizuirii. Dacă opera e de valoare se reabilitează, cu atât mai strălucit, cu cât mai târziu. Dar s'au strecurat la Teatrul Național, piese cu desăvârșire lipsite de fond, de formă și chiar de ținută literară, pentru că a intervenit cineva, să zicem, patriarhul dela Constantinopole. Piesele au căzut, dar autorii lor se cred consacrați și devin agresivi. Interviewați de vre'o jună revistă literară ce planuri aveți pentru viitor, „răspund, plecând ochii de faționă despletită: „am trei piese pe șantier”

E sigur că se scrie mai greu o piesă decât un roman. Teatrul este intransigent, o scenă falsă poate transforma drama, în comedie, sau e lipsită de interes dacă e prea lungă. Spectacolul n'are libertatea cititorului de a sări peste ce nu-i convine. Teatrul, în fine, cere un spirit puternic de observație, o adâncă cunoaștere a sufletului omenesc care nu se capătă, decât prin experiență. E drept însă, că la noi, o piesă proastă găsește mai degrabă un protector decât un roman bun, un editor.

De Casa Școalelor nu putem vorbi, fiind arendată.

ROMANUL „MOȘ BELEA”

Am scris „Moș Belea” îndemnat până la potou de d-nul E. Lovinescu, căruii îi sunt profund recunoscător.

Este romanul unei vieți. Eroul e prezentat dela începutul carierei sale militare, sub regel Carol I, urcă toate gradele și face războiul în condiții lamentabile. În chipul acesta romanul deși ar

G. BRAESCU

Desen de Marcel Iancu

părea o navelă extinsă, dacă nu chiar o simplă biografie satirică, oglindește de fapt o stare de lucruri reală, e o imagine, prin viața unui om, a societății noastre din ultimul sfert de veac. Mai toți am apucat aceste vremuri, astfel că adevărul a putut fi respectat, fără comentarii prea lungi, care fac azi gloria romancierilor candidați la premii literare.

O REVISTA UMORISTICĂ

Fac o constatare: românul, vesel și zeflemist din fire, n'are o revistă din care să țâșnească umorul național! Cred că o revistă care s'ar prezenta în excelente condițiuni tehnice, cu text și deseneri sobre, spirituale, care ar biciui moravurile politice și sociale, fin dar transparent, picant, fără grosolanie, să surâdă lumca, nu să hohotească jandarmii, ar avea un succes deosebit. Dar unde este editorul unei asemenea reviste, care ar însemna triumful spiritului și al banului gust?

SCRIITORII ȘI OPINIA PUBLICĂ

Mă întrebă se însușiri lipsesc generației mai tinere de scriitori de nu izbutesc să intereseze în chip real opinia publică...

Da cine-i nebun să spună ce le lipsește...

PROECȚE LITERARE ?..

Ssst... Tăcere... „Ministrul” (comedia mea în trei acte) doarme cu nasul în cartoane și când un ministru doarme nu face nici un rău...

De aceea nu-i turbur somnul și lucrez la un nou roman:

„Surorile Vasilescu”.

Această convorbire, ca în cercul „Sburătorului” unde Gh. Brăescu reprezintă spiritul, și-ar dobândi toată valoarea dacă am putea încheia cu una din schițele „maiorului”. Și nu putem încheia printr-o citație, pentru că „maiorul” — după noi — trebuie auzit citindu-și operele, ca să prinzi cum se cuvine caracterul esențial dramatic al dialogului, finețea jocului de idei al eroilor și mai cu seamă perspectiva, misterul în care se mișcă anecdota, și care te convinge mai mult decât hohotele de râs, că te găsești în fața unui mare scriitor.

Experiența, în cercul „Sburătorului” o facem de ani de zile; nici odată, cu toate numeroasele citiri ale acelorasi schițe, „maiorului” n'a izbutit să și le epuizeze; dinpatrivă, — cu toată perfecția cu care meșterul își joacă azi eroii — avem impresia că a mai rămas ceva, care asemenea niefii, ne-a scăpat...

F. ADERCA

Contribuțiunile lui Croce în estetica modernă

La întrebarea, ce este arta, Croce, făcând o glumă, pe care o recunoaște, că nu e tocmai lipsită de însușiri, răspunde: „arta este ceea ce toți știm că este”. Poate că ne-ar fi greu să mai fim de aceeași părere după ce luăm cunoștință de teoria sa estetică.

Croce pune la baza operei de artă intuiția, care înseamnă „unitate nediferențiată a percepțiunii realului și a simplei imagini a posibilului”.

În intuiție noi nu ne prezentăm ca simple ființe empirice în fața realității externe, ci ne obiectivăm, pur și simplu, impresiile noastre, oricare ar fi ele.

Arta ne dă cunoașterea lucrurilor în ceea ce au ele mai concret și mai individual.

Orice intuiție, orice reprezentare adevărată este în același timp și expresie. Ceea ce nu se obiectivează într-o expresie nu e o intuiție sau o reprezentare, ci o simplă senzație sau naturalitate.

Arta ar fi deci expresiunea impresiunilor intuitive.

Intuiția artistică nu se deosebete de intuiția comună, zice Croce, nici măcar intensiv, ci extensiv. În tot cazul între artă și ceea ce nu e artă, din punct de vedere al intuiției deosebirea e cantitativă, nu calitativă.

O epigramă aparține artei ca și un simplu cuvânt; o navelă, ca și o cronică dintr-o gazetă; un peisajiu, ca și o schiță topografică.

Toate impresiile pot intra în expresiunile sau formațiunile estetice, dar nici o impresie anume nu trebuie să intre în mod necesar.

Materia poetică fierbe în sufletele tuturor: numai expresiunea și forma fac pe poet.

În aceste condițiuni ce ar fi frumosul?

„Noi putem defini frumosul ca o expresiune reușită, sau mai bine ca o expresiune fără rest, căci expresiunea, când nu e răușită, nu mai e expresiune” (Breviaryre d'esthétique, tr. fr. Paris 1923).

E vorba de o expresiune spirituală nu de o semiotică medicală, meteorologică, politică, fizionomică, sau chiromantică.

E deosebire între un om cuprins de mânie cu toate manifestările naturale ale acestui sentiment și un altul, care exprimă în mod estetic, adică spiritual, mânia: între aspectul, strigătele și onturșiunile aceluia, care este sfâșiat de durerea pierderii unei ființe iubite și același om, care într'alt moment zugrăvește cu cuvântul său cu cântecul turburarea sa, între grimasa emoțiunii organice și gestul actorului.

Procesul complet al producțiunii estetice ar avea patru stadii și anume: a) impresia; b) expresia și sinteza spirituală estetică; c) latura psihică a expresiei (plăcerea estetică); d) latura fizică a organismului psihic (sunete, tonuri, mișcări, combinațiuni de culori și de linii etc.).

Punctul capital se află în b, care lipsește purei manifestări naturale, numită prin metaforă tot expresie.

Croce se străduiește mereu să ne explice ce înseamnă această marcă taină, care se numește expresiune sau manifestare expresivă și care rezolvă problema estetică, înfățișându-ne-o ca pe un har dumnezeesc.

Apropiindu-ne mereu de formulele sale găsim neconținut accente de acestea: „O emisiune de sunete, care nu exprimă nimic nu e un limbajiu: limbajiu este sunetul articulat și delimitat în vederea expresiunii” (Ibid p. 137).

Expresiunea este un tot indivizibil: numele și verbul nu există în sine, ci sunt abstracțiuni, pe cari noi le făurim, distrugând singura realitate lingvistică, ce este propozițiunea, adică expresia.

Prin urmare arta ar însemna intuiție, intuiția implică expresiunea, iar expresiunea înseamnă formă.

Aceasta ar fi seria ireductibilă a raționamentului crocian. Sub aparent revoluționara atitudine a lui Croce în fața fenomenului estetic se ascunde în realitate vechea ideațiune, care susține, că realitatea individualizată devine estetică, atuncî când creatorul o organizează, i dă formă — dozarea materialului sensibil — și o comunică, nu prin copii, ci prin intuițiune, adică într-o unitate nediferențiată a percepțiunii realului cu imaginea posibilului.

Kant definise arta: acordul între înțelegere și imaginație.

Croce explică mereu, că ceea ce dă coherență și unitate intuiției, este sentimentul; intuiția este cu adevărat o intuiție, numai când ea reprezintă un sentiment și numai dintr'un sentiment sau ceea ce este în legătură cu el poate să apară o intuiție.

Nu ideea, ci sentimentul dă artei așurință acriană a simbolului: o aspirație închisă în cercul unei reprezentări, iată arta; și în artă aspirația nu există decât prin reprezentare, iar reprezentarea prin aspirație.

Ceea ce admirăm în adevăratele opere de artă este forma imaginativă perfectă, pe care o ia starea sufletească și aceasta este așa numită unitate, soliditate, plenitudine a operii de artă.

Ceea ce ne displace în operele false și imperfecte este contrastul, pe care nu l'am putut reduce între mai multe stări sufletești diferite, stratificarea lor, amestecul ori înfățișarea lor tumultoasă și dispartă ce primește o aparentă unitate numai prin voința autorului, utilizând pentru acest rezultat un plan ascuns, sau o idee abstractă, sau o emoție afectivă extra-estetică.

Când se referă însă la actul conținutului propriu zise. Croce devine mai ales discipolul lui Lipps și Volkelt, stegarii acelei estetici, care susține că între contemplator și opera de artă se stabilește o comuniune sufletească în așa fel în cât creațiunea artistică devine un simbol al sufletului contemplatorului, iar sufletul acestuia un simbol al operei de artă. Este vorba de estetica așa zisă empatică sau a einführung-ului german.

În intuiție, susține Croce, particularul palpită de viața ansamblului iar ansamblul este trezit în viața particularului, orice pură reprezentare artistică este în același timp ea și universul întreg; universul întreg în această formă individuală și această formă individuală identică cu universul.

În fiecare cuvânt al poetului, în fiecare creațiune a imaginației sale e tot destinul uman, toate nădejdiile, iluziile, durerile și bucuriile; măreția și întzoria umană, drama întregă a realului în devenirea sa, esită din propria sa substanță plămădită din suferință și fericire.

Aceasta ar fi cu alte cuvinte și unitatea în varietate, sau multiplicitatea în unitate formulată de Medelssohn în veacul al XVIII-lea.

Nici elementele idealiste post-kantiane și în special hegelianismul nu sunt lăsate în părăsire de Croce.

Hegel susținea că totul e devenire, adică un progres ce presupune o dezvoltare.

tare către un termen ultim. Ideea unui sfârșit ca și aceea a unui început nu sunt necesare susține Croce, ci comportă o parte de contingență de irracionalitate.

Croce arată că acest fel de a concepe idealismul nu mai e absolut.

Seria: Artă, religie, filosofie, ca stadii ale evoluției spiritului uman constituie un sistem închis la Hegel.

Artă, progresând, n'ar putea ajunge de cât la romantism; religia la creștinism; iar filosofia la idealism.

La acest fel de a pune problema, Croce răspunde că punctul de ajungere a progresului sau a devenirii ideale, dezvoltarea, care încetează de a se desvolta se distruge pe sine și cu ea realitatea intră în treagă: spiritul care e dialectic, odată atins termenul dialecticii, nu mai e dialectic, nu mai e nici spirit: este neantul absolut. Spiritul dezvoltându-se se străduiește mult spre a ajunge la filosofie: și odată ajuns acolo, ce va mai face? Va instaura beatitudinea și paradisul, vor răspunde hegelienii.

Artă în concepție croceiană este o intuiție a momentului vieții individuale.

Este primul grad al cunoașterii. După gradul intuiției urmează în sus gradul conceptelor logice, adică cugetarea universalului extras din realitatea concretă. Intuiția este distinctă, fără să fie separată de conceptul logic, care dimpotrivă implică intuiția. Estetica nu presupune logica, dar logica presupune estetica.

La Hegel arta era o fază istorică, era un trecut: la Croce e un moment al îmbogățirii, al creșterii necontenite a spiritului: e un vecinic prezent.

Devenirea la Croce nu e o linie dreaptă, ca la Hegel, ci o spirală, după cum spune C. Schuwer (*La pensée italienne contemporaine* — *Revue phil.* 1924). Nu e nici repetarea ideatimii lui Chr. Wolf sau Leibniz, care susțineau, că logica e o perfecționare a cunoașterii sensibile, sau intuitive. Atât Wolf cât și Leibniz arătaseră că pragul intuitiv, sau senzitiv adică acea cunoaștere clară dar confuză odată depășită, urmează cunoașterea clară dar distinctă ce nu mai implică stadiul anterior tocmai prin distrugerea confuzului.

Devenirea la Croce înseamnă o revenire vecinic nouă, îmbogățită. Ultimul termen, ce redevine primul, nu mai e tot primul dela început, ci prezintă un plus ce se va multiplica la infinit.

Fără artă filosofia ar dispărea dela sine, căci i-ar lipsi ceea ce condiționează problemele sale și spre a o valorifica fără ajutorul artei, argumentează Croce, i-am răpi tocmai aerul necesar respirației sale, căci chiar practica n'ar mai fi practică, dacă ea n'ar mai fi mișcată și exercitată de aspirațiuni, sau, după cum se zice, de „idealuri”, de „scumpa imaginație”, care este tot artă; și univers: artă fără moralitate, artă, care, uzurpează la decadenti titlul de frumusețe pură s'ar descompune și ar deveni capriciu, plăcere, șarlatanism.

Prin urmare cele două grade (intuiție-concept) nu sunt momente istorice, față ce înseamnă lipsa de relațiune, ceea ce nu exclude reciprocitatea momentelor considerate în sensul duratei lui Bergson, deci al devenirii ca proces pur psihic, care unifică dualismul spirit-materie. Din devenirea hegeliană, Croce o exclude nereversibilitatea, adică elementul istoric.

Prin seria intuiție-concept Croce reia teoria lui Chr. Wolf, Leibniz, Vico și Baumgarten, căreia îi elimină elementele clarului confuz; așa modificată teoria

IN LOC DE PREFAȚĂ *)

Copilăria noastră a crescut în zodia stereoscopului.

De nu-l aflai în orice casă, dar rudele mai ajunse — institutorii sau ceferiștii — îl aveau în mare cinste, așezat cu sfîșneie pe masa din salon, alături cu albumul de vederi și „vedete” anonime.

În ochianul unui astfel de stereoscop am văzut, în reliefu-i luminos de hartă murală, grădina Tiriplic, care nu era alta decât cocheta grădină a Sfinților Arhangheli, în mijlocul căreia se înalță astăzi, ceasul „monumental” și bustul amputat al divului Traian. Nu știu dacă grădina era același străvechiu farmacia de lemn sau dacă evoluase la gardul viu, înmugurind peste furcile de fier, de astăzi.

Știu însă că lumina stereoscopului avea ceva de menajerie îmbălsămată și că Brăila întreagă imprumută ceva din viața fără de viață, de Atlantidă pogorâtă sub ape, din mirajul ireal al stereoscopului.

*) La lucrarea d-lui S. Semilian: *Istoricul presei brăilene din 1839 până la 1926.*

e hrănită cu devenirea lui Hegel minus caracterul istoric al fazelor triple. I se dă apoi intuiției necesitatea expresiunii, pe care de fapt n'a reușit niciodată s'o lămurească, în mod definitiv. În orice caz putem spune că sensul expresiunii croceiene este kantian (forma materialului sensibil). Modificarea pe care o aduce idealismului lui Hegel este însă bergsoniană.

Dela Baumgarten la Bergson prin ajutorul einführung-ului, drumul parcurs cu ajutorul unui Kant decolorat îl duce la o soluție prin care estetica și logica sunt două domenii fără relațiune între ele, însă interdependente.

Formula e elegantă însă explică un mister printr'o enigmă.

Pe de altă parte termenii: intuiție și expresiune sunt etichete ce nu pot lămurii prea mult toată această teorie a distinctelor care e a lui Croce, spre deosebire de teoria contrariilor care era a lui Hegel.

Și în afară de aceasta sau, poate, tocmai de aceea Croce nu vrea să facă nici o deosebire între un articol de gazetă, spre pildă, în care se comentează în mod expresiv nenorocirile și sinuciderea unei doamne din înalta societate și comentariul tot expresiv a lui Tolstoi din „Ana Karenina”.

Pentru Croce totul fiind formă, concepția de artă și mai ales incorporarea acestei concepții nu au nici o însemnătate.

Aceasta nu-l împiedică însă pe Croce să fie unul dintre autorii moderni a cărei istorie a esteticii să deconcerteze chiar și pe cei mai pretențioși amatori de izvoare bibliografice. Și aceasta e o însușire impresionantă.

Mai târziu, fu steaua Fotoplasticolui Imperial.

Se instalase, dacă nu mă'nșel, pela jumătatea străzii Regale.

Eră pe vremea războiului ruso-japonez și homunculi galbeni, de-o ciudată ceramică, și mai galbeni în vidul mort al ochianelor, ne strămutau pe tărâmurii împietrite, de legendă asiatică sau de maluri de lut cu firide simetrice pentru caloiienii copilăriei.

Eșană, pierduți, din întunericul Fotoplasticolui, în lumina soarelui, ca într'o baie de apă vie.

Și basmul prindea viață și'n vremea asta Brăila trepida de lume, de uruit de căruțe, de lipăt de sirene, de scârșnet de ancore, de chiot de viață. Cheurile se lăfșiau în aurul grânelor și punțile se îndojiau sub povara hamalilor.

Apoi, cu anii, vadul și cheiul, baia și Ghocetul, Corotisca și Măcinul, Monumentul pe unde au trecut Vandalii, atâtea paradisuri la îndemâna săracului, se îndepărtară într'o perspectivă tot mai absentă.

Găloanele de care vorbesc baladele se făcură tot mai rare și în amintirea lui Petrea Crețul Șolcanul, rapsodul Brăilei, gândeam la versurile din varianta Kyrei:

Săracă Brăila noastră
Cine-o să te stăpânească?
Turcul din țara turcească?
Rusul din țara ruscască?

A fost însă un scurt vis rău. Și dacă astăzi, noaptea, în întunericul magaziiilor ruinate și'n rada calmă, elevatoarele nu mai aspiră cu neaștiul de altădată din pântecul șlepurilor, Brăila așteaptă cu resemnare, pentru că din trecut ei știe că toate-s trecătoare și că zina ei de faimă iarăși va să vie, plătind, asemenea Domnului, pe ape.

În așteptarea aceluia ceas, miresele ce supun cuvântului dumnezeesc și'n candelile inimilor aprind undelemanul spiritual: Brăila cunoaște astăzi una din cele mai frumoase epoci de renaștere culturală, din istoria ei.

În hora aceasta culturală care se întinde dela un capăt al țării la altul, pasul ei adăogă la ritmul aceluia regionalism cultural, de care amintește și lucrarea aci de față a d-lui Semilian, dar pe care nimeni nu-l slujește cu mai multă eficacitate decât tocmai astfel de opere de reconstituire istorică, cum este *Istoricul presei brăilene dela 1839 până astăzi*.

Tot cel ce a trecut printr'o bibliotecă și a voit gândindu-se la dragostea lui de totdeauna, la Brăila noastră, ca la o zână dintre sălcii, să-i închine un imn sau să-i smulgă o mărturisire din trecutul ei de glorie, a simțit nevoia unui astfel de repertoriu cronologic, o astfel de oglindă a isvoarelor vii care au fost periodicele.

Este tocmai ceea ce face astăzi, d. S. Semilian cu lucrarea prezentă, pentru care îiii Brăilei ca și intelectualii de obște, nu-i vor precupeți mulțumirile.

Ceea ce nu întârziu să fac și eu, și pentru cinstea de a fi fost invitat pe coperta acestei foarte valoroase lucrări dar mai ales pentru mirajile pe care bogatul său film de cronologie brăileană, ni le-a dăruit cu atâtea dărnicie.

Istoria și poezia sunt deopotrivă de îndatorate d-lui Semilian, pentru „Istoricul presei brăilene”.

Cărți și oameni

FRANÇOIS MAURIAC: — THÉRÈSE DESCQUEYROUX, — editura B. Grasse, Paris.

Un roman fără subiect—și totuși o viață întreagă ne este înfățișată în autoconfesiunea pe care și-o face Thérèse Descqueyroux în trenul care o înapoiază la ferma ei pierdută în acele pustietăți ale „landei” franceze, în apropierea oceanului. Autorul lui *Désert le d'Amour* și *le Baiser au lépreux* a știut să sugereze cu cele mai simple mijloace literare, dramele cumplite ale heredității în acele familii de moșieri cari se reînnoesc în singurătate, în monotonie, în bună stare menținută de marile lor păduri de pini, de fermele unde se trudesc arendași umili și respectuoși.

Proprietățile familiilor Larroque și Descqueyroux erau vecine. Pentru ele, era firesc ca Térèse și Bernard să fie destinați unul altuia — pentruca ambele proprietăți să se rotunzească mai târziu în una și mai mare. Interesele familiare sunt mai sacre decât ale amorului. Thérèse Larroque se va mărita cu Bernard Descqueyroux. Ceiace se întâmplă. Inșă, hereditatea e implacabilă! Bernard e o brută, care vânează cu pasiune prin duncle sărace, prin pădurile de pini. Thérèse, covârșită de singurătate, roasă de plictiseala acelei vieți casnice unde servitorii se moștensec ca și grajdurile și ca pădurile, râvnește spre altă viață. Fumează, visează, tânjește... Jean Azévédo, fiul unui proprietar vecin, stârnește în ea dorul libertății. El știe să gândească; el are spirit; el vrea să-și realizeze personalitatea. El are legături cu lumea largă. Dar Thérèse e nevoită să se supună intereselor familiare: ca trebuie să îndepărteze pe Jean „tuberculosul”; interesele familiei cer ca Anne să-l ia pe fiul lui Deguilhem, un alt proprietar, de rasă autentică, nu un venetic ca Azévédo. Familia și proprietatea! Sacre și inviolabile! Dar trebuie să li se jertfească totul: maternitatea, iubirea, inteligența — orice urmă de personalitate liberă...

Thérèse devine un „monstru”. Singurătatea morală, desgustul de viață silnică o duce la curiozități criminale. Într-o zi când izbucește un foc într-o proprietate vecină, observă că Bernard, de emoție, toarnă prea multe picături de arsenic (prescris de medic pentru întărirea inimii). El cade bolnav. Și ideea crimei o roade: toarnă pe ascuns doze mari de arsenic în paharul lui Bernard. Până ce medicul trebuie să facă plângere la parchet, că i-se falsifică ordonanțele. Un scandal judiciar în familie! Dar familia e mai presus de toate. Inșuși Bernard mărturisește fals — ca să salveze onoarea familiei! Thérèse, lasă să i-se ia copilul abia născut, se lasă secestrată de soțul ei, izolată într-o cameră — dar, Duminica, se duce la braț cu el la biserică. „De ochi lumii...”

Oribilă tiranie a „onoarei familiare” care macină suflete, care ucide trupuri ce râvnesc spre orizonturi libere. „Impotriva mea, spune Thérèse, e îndreptată această putere mecanică a familiei: n'am știut să ies la timp din roțile ei. Trebuie să mă maschez, „să salvez obrazul”... Atâția oameni fac aceasta până la moarte, „ajutați de obișnuinții, cloroformați de rutină, abrutizați, adormiți în sânul familiei materne și atotputernice. Dar eu, eu, eu...”

Thérèse se supune tiraniei familiare—

a bărbatului, el însuși tiranizat de familie. Dar ea se refugiază în neurastenic, cu întărâtare. Când interesele familiei o cer, ea trebuie galvanizată, ca să fie prezentabilă. „Să salveze aparențele”. De pildă, la logodna Annei cu Deguilhem, Voința Thérèsei tresare: acum e momentul. Va fi așa cum vrea familia, pentru ca logodna să se facă. De ea atârnă totul, căci tânărul Deguilhem, înainte de a se decide, vrea s'o cunoască pe Thérèse — de care provincia vorbește ca de-o ucigașă, ca de-o rebună. Nu! Thérèse va juca bine rolul. Va fi amabilă, se va farda cu grișă, să-și ascundă paloarea... Dar, în schimb, vrea libertatea. Să nu mai fie secestrată! Să plece, oriunde — și să i-se trimită partea ei din veniturile proprietății. Familia e prinsă la strâmtoare. Bernard aranjează totul. O va duce chiar el la Paris. Nu se vor despărți legal. De „ochii lumii” — și pentru viitorul fetiței lor, Maria, rămasă tot în grija familiei. Mereu familia! Da! Thérèse va fi liberă — dar va veni, când interesele familiei vor cere: la o logodnă, la o înmormântare. De pildă, la aceea aunchiului Martin, care n'are mult de trăit...

Și astfel Thérèse, „criminală, nebună” — revine la viață. Ea căuta viața în pădurile de pini ale proprietății familiare. Dar familia o paraliza. O cantă acum la Paris, după ce s'a despărțit de Bernard, la o masă de cafea. „Bernard

s'a întors să-i spună că a plătit consumația...” În acest rând e toată firea lui: inimă de piatră, într'un trup de vită. Thérèse caută însă ființe de sânge și carne. În acest Paris, îl va regăsi pe Jean Azévédo. Nu azi — nu se grăbește. În jurul ei „e multimea vie a oamenilor, mai agitată de pasiuni, decât o pădure de furtuni”. Thérèse a băut puțin, a fumăat mult. „Râdea singură, cu o prea fericită. Iși farda obrații și buzele cu grișă; apoi, ieșind în stradă, porni la întâmplare...”

Cu aceste cuvinte se termină romanul lui François Mauriac. De o sobrietate rară, de o simplitate care nu lasă ca sentimentele să fluture în vâzului tuturor, ca un steag în bătaia vântului. Puterea de sugestie a acestui roman e însă sporită de adevărul ce răsbate între rânduri. Autorul a atins o rană veche și permanentă: Idolul „familiei”. Mauriac nu-l răstoarnă în sângele revoluției — ci îl înlătură încet-încet, ca o piatră uriașă care strivește milioane de victime. Thérèse își recapătă libertatea — nu ca o revoltă, ci tot din „interese familiare”. Oare aceasta vrea să ne sugereze autorul? Că, pentru menținerea familiei, ea însăși trebuie să dea libertatea acelor cari nu se supun de bună voe tiraniei sale? Rasa oamenilor liberi să se piardă în oceanul omenirii. Dar acei cari sunt sclavii familiei și proprietății, să rămână acolo, în singurătățile provinciei, cu ducă sterpe și păduri de pini, păzind amintirea strămoșilor de pata rușinoasă a celor inadptabili.

P. ARBORE

JULIETTE ORAȘIANU: PRIBEGIE

Efectele încercărilor de împăciuire

Oda IX—Cartea I

Vraja unei încercări cu Ungurii, care ar fi adus pentru Români toate bunătățile din lume, deputăție, prefecturi, notariate publice, locuri de primprocurori, de consilieri la Curțile de apel și la înalta Curte de Casație, cu un cuvânt tot ce se înțelege în ziua de azi sub „friptură politică”, cuprinsese, după mărturisirile ce le găsim în presa din vremea aceea, pe cei mai mulți dintre „intelighenții” din Ardeal. D. dr. Iuliu Maniu era desemnat — nici mai mult, nici mai puțin! — pentru ministerul de interne, iar d. dr. Al. Vaida-Voevod pentru postul de ambasador. la Londra „fiindcă știa tare ghine englezește”.

Correspondentul din Sibiu al „Tribunei”, care trăia în nemijlocită apropiere de cercurile metropolitului Meșianu și era astfel în stare să cunoască „dela sursă” speranțele frumoase ce le trezea acțiunea de împăcare a bătrânului vlădică, descrie astfel „jocul în jurul papricașului”.

„La Sibiu nu se mai vorbește decât de împăcare. Abia am scăpat de tifos și a dat peste noi boala aceasta nouă, care provine — cum a descoperit doctorul Beu — dintr'un baccil numit „baccilul pricopselii”. Toți se îmbulzesc la „masa pusă” și vreau să fie cei dintâi, cari să se infurte. Pretutindeni se observă o mare concentrare... națională.

Rândurile acestea au fost scrise la 16 August 1910, deci după faimoasele alegeri și chiar după cuvântarea contelui Ștefan Tisza și declarațiile lui Khuen Hédervary în privința naționalităților, cari nu mai lasau nici o îndoială asupra intențiilor ungarice față de noi.

În fața acestor constatări rămânem consternați de naivitatea politică a clasei intelectuale române din Ardeal în acele vremuri.

Intelectualii din Ardeal au fost totdeauna în mare rezervă față de funcțiunile de stat și chiar față de cele județene. Procentul dat de ei în aceste slujbe e foarte minimal. Schimbarea asta bruscă era nu numai semnificativă, ci chiar simptomatică și îngrijorătoare.

Dar în vreme ce pentru Ardeal contele Tisza pregătea „papricașul împăcării”, măcelarul dela Caransebeș, C. Burdea, cu tovarășul său D. Birăuțiu, editorul organelor oficiale ale partidului național român, dădeau asalt „Comunității de avere” din Caransebeș, care era cea mai puternică organizație economică românească din fosta Ungarie. În numele păcii, guvernul pretindea nici mai mult, nici mai puțin decât renunțarea la dreptul de autonomie al acestei comunități. Această renunțare ar fi adus cu sine următoarele drepturi pentru guvernul ungar: Numirea funcționarilor, școlile întreținute de Comunitate să fie recunoscute de guvern, iar învățătorii să fie unguși și numiți de guvern.

Acestea erau preludiile acțiunii de împăcare, care zăpăceau tot mai mult lumea prin faptul, că la acțiunea metropolitului Meșianu s'au raliat și d. dr. Teodor Mihali, președintele partidului național român, și d. dr. Ioan Mihu, mare proprietar la Vinerea, jud. Hunedoara. D. dr. Mihu nu mai făcea politică militantă de multă vreme și ieșirea sa din nou pe teren tocmai în această chestiune avu un puternic ecou în lumea mare, fiindcă dânsul era considerat ca un bărbat integru și prudent. Declarațiile

sale, făcute în legătură cu vizita sa la primul ministru Khuen Hédervary, că „sunt convins, că încercările de pace sunt sincere și serioase, pentru că o împăcare cu românii este reclamată de cele mai mari interese ale statului ungar și ale monarhiei, trebuiau să întărească și mai mult credința în poporul român, că ceea ce nu s'a putut face într'o mie de ani s'ar putea face, printr'o minune, acum.

Cât de sincere erau intențiunile de împăcare ale guvernului ungar se poate judeca din cele ce se petreceau cu românii acasă la ei concomitent cu vizitele ce se făceau primului ministru al țării.

Ministerul instrucțiunii publice se pregătea să maghiarizeze școlile normale profesionale și să înlocuiască școlile primare românești cu școli de stat maghiare. Jandarmii porniseră o goană nebună după tricolorul nostru, pe care-l smulgeau în mod barbar din cosițele fetelor și de pe pălăriile feciorilor. Furia hunică se deslănțuise fără nici o stavilă.

Un alt motiv de zăpăceală l-a dat „un fruntaș” național, care a publicat pentru opinia publică maghiară un lung articol în ziarul arădan „Aradi Közlöny”. Articolul acesta a fost reprodus în întregime de „Tribuna” și ne putem ușor închipui ce impresie au trebuit să producă asupra românilor cele afirmate acolo. Iată ce se scria în acel articol:

„Ideia împăcării între români și unguri nu e decât urmarea firească a situației geografice, etnice și politice a acestor două popoare. Ungurii și Românii trebuie să simtă necesitatea unei alianțe”.

Iar mai departe:

„În dosul așa poreclitei” acțiuni de împăcare stau doi factori: Unul în serviciul politicii externe, celalt în serviciul politicii interne. Noua alianță în formațiune, alința care are să unească Anglia, Franța, Japonia și Rusia, îndeamnă tripla alianță să-și concentreze forțele.

„România e puterea auxiliară firească a Triplei Alianțe și câștigarea celor 400.000 de baionete românești e vrednică de atâta jertfă, ca contele Tisza să preamărească „înfloritorul imperiu românesc” și pentru ca contele Khuen Hédervary să stea de câteva ori de vorbă cu d. Teodor Mihali, preș. partidului național român. În această împrejurare de ordin politic extern găsim explicația lozincii ce se șoptește azi pretutindeni, că împăcarea românilor e dorința dinastiei.

Guvernul României dorește așiderea împăcarea aceasta. Guvernul român ar privi cu cea mai mare bucurie izbânda acțiunii de împăcare și ziarele guvernului nu reușesc să acopere îndeajuns dorința lui după această izbândă, iar publiciști de renume din România, ca Slavici și Brote, în SLUJBA AMANDUROR GUVERNE, agită cu stăruință ideea împăcării.

Nu știm pe ce își va fi bazat „fruntașul” afirmațiunile acestea foarte îndrăznețe. Noi am răsfoit toată colecția ziarului guvernului din acel an și n'am dat nici de numele lui Slavici, nici de al lui Brote. N'am găsit nici chiar acele articole cari „nu reușeau să acopere îndeajuns dorința guvernului român după această binefăcătoare pace”. Am găsit în schimb articole reproduse din diferite

Te uită cum Socrate stă albit
În larg troian!.. pădurile-obosite
Abia-și mai fin povara și'mpietrite
Șed răurile'n gerul ascuțit..

Alungă frigul — lemne 'mbelșugate
Punând mereu pe focul din cămin,
Din amfora sabină rău de vin
De patru ani, o! Taliarhe, scoate!..

...Și restul lasă-l zeilor stăpâni;
Căci potolesc pe marea răscolită
Furtunile — de nu se mai agită
Nici chiparoși nici frasinii bătrâni..

Ce va fi mâini nu te'ntreba vre-odată!..
Socoate drept câștig oricare zi
Ursita și-o va da și nu fugi
De dans și de iubirea fermecată,

Cât bătrânețea nu te-a înăsprit!..
Cât ești în floare — să iubești plimbarea
Și lupta, iar când vine înserarea —
Șoptitul blând din ora de'ntâlnit!..

Acum un râset clar destăinuște
Copila tănuită 'n colț secret,
Brățara și inelul amanet
Le iei, și ea abia se'mpotrivește!..

MIHAILESCU A. DUMBRAVA

ziare ardelenesti, prin care se sprijinea tocmai teza contrară împăcării cu Ungurii. Articolul, singurul emanat din redacția sau dela conducerea ziarului „Voința Națională” și reprodus de noi în cronica noastră precedentă, dovedește tocmai contrarul de ceea ce afirma fruntașul dela Arad. Era, evident, o mistificare a lucrurilor, dar o astfel de mistificare nu era permisă să se facă în vremuri de grea cumpănă cum erau acelea din era împăcării. Lumea era îndusă în eroare și-și pierdea astfel ultimul răzăm în nădejde, și așa destul de șubrede, cari erau: fratele din țară și doborâțul dela Plevna.

Și în acest haos, din care nu se deslusea limpede decât bătaia de joc ce și-o permitea ungarimea, de sus până jos, la adresa românilor amețita de mirosul plăcut al papricașului, comitetul național continua să-și țină ședințele la Budapesta, consfințind astfel acest oraș, urgisit de români, ca capitală recunoscută și de ei. Românii începuseră a vizita „cu plăcere” Budapesta, care era, de altfel, un oraș foarte atrăgător și plăcut din punct de vedere al distracțiilor. Pentru ilustrarea efectului dezastruos, ce l-a cauzat partidul naț.-român prin mutarea centrului politic afară de teritoriul românesc, reproducem din „Tribuna” următoarele rânduri, cari dau întreaga iconă a jalnicei situații a românilor din Ardeal și Banat în anul 1910.

„Așa fiind, scrie „Tribuna” din 11 Septembrie, ne surprinde, ca din senin, hotărîrea recentă, luată de învățătorii asociați dintr'un cerc al Aradului de a-și ținea la anul adunarea generală la Budapesta. Ne surprinde cu atât mai mult, cu cât în raportul citit în ziare despre această stupefiantă hotărîre, se zice că societatea învățătorilor în chestiune este „cea mai înaintată reuniune învățătoarească dela noi, demnă de sprijinul și protecțiunea poporului român”. Am avea, așa dar, de a face cu chintosenja învățătorimei noastre.

Cronica muzicală

OASPEȚI LA „OPERA ROMANA“, RAZAVET, FESTIVALUL BEETHOVEN AL QUARTETULUI „REGINA MARIA“.

Opera română bucureșteană este în seria oaspeților. Când români, când străini, acești oaspeți și-au cam înțepit vizitele la noi. Ca nobili amfitrioni, facem întotdeauna onorurile casei și le dăm jilțuri de frunte, deși — ceea ce nu-i destul de politicos s'o gândim — la ei acasă oaspeții noștri pot fi bucuroși că găsesc un strapontin. Numai că, spre cinstea Direcțiunii operei, afișele s'au mai desbătut de atribute uzuale din reclamele și etichetele ciorapilor de mătase sau ale brânzeturilor. În aceste condițiuni mergi la spectacol fără înfrigurarea ciudată și fără curiozitatea acută pe care o suscită în programul unei reprezentări de circ un număr rar, „elefantul măscărici“ sau „balena curtezană“, de exemplu. Aceste tertipuri au dispărut, aproape complet, de pe afișele Operei bucureștene.

Astfel în înfățișat tenorul Pierre Razavet, dela Opera comică din Paris. Fără tobele și surlele reclamei de bălci, cari ar fi înfierbântat și mai tare pretențiunile mult prea exagerate, de cele mai multe ori, ale publicului nostru de operă și concert. Ci Razavet a fost prezentat ca ceea ce este: tenor la Opera comică. Fără alte dăunătoare calificative. Și el s'a comportat ca atare: ca un cuvinișos tenor „de stagiune“. Fără pretențiuni exagerate, pe cari n'ar fi avut cum le justifica. Dar, în tot cazul, Razavet, în toată modestia înfățișării sale exterioare, ne-a servit o frumoasă lecție de înțelegere și exteriorizare a rolului de căpetenie din galicul „Werther“ a lui Massenet, după adâncile „suferințe ale tânărului Werther“ de Goethe. Căci Razavet nu tinde în interpretările sale, să-și etalizeze mijloacele, sale vocale, ci să dea expresiune lirică unei mișcări sufletești.

De altfel nici n'ar dispune de mijloace vocale excepționale, care să-i recolteze succese efitme de galerie. Notele acute îi lipsesc, deși le atacă uneori cu destul avânt.

Meritul și succesul lui Razavet se datorește însă inteligenței sale declamațiunii lirice. El ne oferă un isbit model de cânt franțuzesc de *part du bien dire*. Metoda aceasta de cânt care pornește dela pronunția și declamația cuvintelor, dă posibilitate lui Razavet să-și debiteze cu precizie și expresiune rolul, dându-i conturări nebanuit de interesante, pe care le susține cu o permanentă mobilitate scenică de artist conștient și rutinat. Cuvinița cu care a apărut, ca și frumoasele realizări în genul de artă pe care cu succes îl reprezintă, i-au recoltat călduroase aplauze din partea auditorului, ce dovedea în acea seară, că poate

fi sensibil și la altceva, decât la câteva note acute.

Ne pare din toată inima bine că Quartetul „Regina Maria“, care suferise o defecțiune prin trecerea excelentului violonist Popovici la Asociația de muzică de cameră, este cam reconstituit prin intrarea profesorului Nicolae Cercez, muzician cu largă experiență și instrumentist apreciat. Și astfel Quartetul, în fruntea căruia stă vajnicul luptător pentru muzica de cameră, profesorul Constantin C. Nottara, apare acum pe scena dela Sindicatul ziaristilor, violina secundă fiind susținută de încercatul violonist A. Barbu, iar violoncelul de renumitul E. Vaterstraat.

Cum am și anunțat altădată, Quartetul „Regina Maria“ nu a lăsat să treacă prilejul centenarului beethovenian fără să ia parte cu tot fastul la solemnitățile comemorative. Și astfel, acest prim concert dat de serioasa înjghebare muzicală, cu program dedicat muzicii beethoveniene a fost, cu alte cuvinte, un festival Beethoven.

Prețuim în mod deosebit necurmatele străduinți de ansamblu pe care cei patru instrumentiști le-au relevat în concertul de Luni seara. Și în ritm și în nuanșare se vădese preocupările serioase ale bravilor purtători de arcușe de a ajunge la cât mai definitive contopiri ale personalităților lor în unitatea generală a fluentului sonor. În acest spirit au executat cei patru instrumentiști Quartetul în Mi bemol major, op. 74, No. X, singurul pe care l-am putut auzi. În Trio în si bemol major op. 97, No. VII, alături de Nottara și Vaterstraat, și-a dat concursul la acest festival Beethoven, eminenta pianistă, Manya Botez. Robusta personalitate artistică a d-nei Botez conține cu un relief deosebit această latură de a se contopi în ansamblu, sau, ceea ce este, poate, mai adevărat — de a contopi în valurile sonore ale clavierului pe partenerii săi. Trio de Beethoven redat în această ideală comuniune de sunori, și de suflete.

GEORGE DIACU

Lucien Guitry povestește această anecdotă:

Am vizitat cu Sacha muzeul din Cairo. Gardianul care ne însoțea, fără să fie rugat, ne arătă cu un gest larg un mare tablou al cărui titlu îl destăinuia cu vocea joasă:

— Achile jurând să răzbune moartea lui Patrocle.

Nimeni nu putea reda aerul de tristețe care cuprinsese obrajii lui Sacha la această destăinuire. Era atât de dureasă, atât de decentă, atât de profundă, încât chiar eu însu-mi am fost mișcat până la lacrimi.

În prada durerei sale desgustate, el merse să se așeze pe o bancă roșie și se prefăcu că-și șterge două lacrimi.

— Dar ce s'a întâmplat? imi zise gardianul.

— Băiatul e foarte sensibil și d-ta i-ai comunicat vestea morții lui Patrocle pe care nu o știa.

— Dar, domnule, răspunse buna călăuză cu convingere, priviți eticheta: 1858, sunt acum 50 de ani!

La ieșire, Sacha a strâns mâna pe care i-a întins-o călăuză nu cu o oarecare neîncredere și i-a zis: M'ai îndurerat, domnule, dar la urma urmelor, de ce ași fi necăjit pe d-ta... când n'aveai de unde știi...

Bill Tarkington, geambaș, se reîntoarce a doua zi la bălciu, la James Courpurple care îi vânduse cu o zi mai înainte, un frumos murg — cu un preț mare.

— Ia ascultă, cumetre James, se vaită Bill. Nu mi-ai spus eră că frumosul tău murg era urechiat... Așa nu l'ași fi cumpărat.

James protestă. Dar dragul meu Bill, acela care mi l'a vândut și mie, nu mi-a pomenit nimic...

Am crezut că era un secret!

ILIE ALCAZI

„Pentru oricine e în stare să cântărească greutatea unui fapt social, trebuie să fie clar, că prezența învățătorilor români la Budapesta, în împrejurările de astăzi, înseamnă direct un drum la Cannossa. Greșeli de acestea n'ar trebui să se facă“.

Intr'adevăr, românii, după ce au fost împușcați în alegeri și batjocoriți cu „pertractări de pace“ și-au plecat capul și s'au dus, având în frunte pe vlădici și comitetul național, umiliți la Cannossa.

ION BAILA

JULIETTE ORĂȘIANU, PEISAJ

DOI MARI PEISAGIȘTI:

MARIUS BUNESCU

Expoziția de anul acesta, a d-lui Marius Bunescu, a oglindit, mai stăruitor decât aceea de anul trecut, marile calități de sensibilitate — o sensibilitate quasi feminină — și infinitele resurse cromatice de care artistul acesta și pune într-o impresionantă măsură.

Artă d-lui Bunescu se concentrează din ce în ce mai atent, asupra peisagiului urban, de preferință peisagiul bucureștean și acela constanțean, unde elementele pitorești se întrec, se alungă, se înfrățesc, se dușmănesc și se cheamă într-o muzicalitate laolaltă barocă și gravă, vioaică tristă.

Mai toate orașele noastre mari, — în special acelea în cari cosmopolitismul domnește orgolios și desmățat, — prezintă, pentru ochiul pictorului înclinat spre lirism, o întinsă și capricioasă lume de linii, volume și culori, care, măritându-se în retina artistului, după norme hotărâte de temperamentul și stările sufletești ale contemplatorului, — pot înjgheba, în de ele, superioare armonii, cari cer o exteriorizare pe cât de accelerată, pe atât de adâncită, pe cât de zburdalnică în jocurile ei tehnice, pe atât de stăruitoare asupra detaliului neașteptat și local expresiv.

Dintre toți pictorii din generația noastră, — din acci cari au atacat cu râvnă mare peisagiul românesc urban, — singur d. Marius Bunescu a știut să aducă o notă de negrită gîngășie, de tristă eleganță și de — uncori, — de amară și discretă ironie.

Toată această particulară grăire din tablourile d-lui Bunescu, izvorăște nu atîta din motivele arhitectonice, pe cari pictorul nostru le surprinde și le fixează de altminteri cu o rară ingeniozitate, cât — mai ales — din lumina colorată și din culoarea impregnată de lumină, pe care o distribuie, ca un parfum solar, peste întinsul deprimentelor aspecte urbane.

N. DĂRĂSCU

Contrariu d-lui Marius Bunescu, — d-l N. Dărăscu reflectă în pânzele d-sale vigoarea unui temperament pozitiv și bărbătesc.

Tablourile d-sale, fără excepție, sunt organizate logic, îndrăzneț, — cu un elan stăpănit, de o strînsă disciplină, care nu îngăduie scăpări în domeniul fantaziei și nici nu admite concesii sensibilității.

Rămas credincios, în parte, impresionismului, în arta d-lui Dărăscu se resimte de aproape exclusivă preocupare pentru culoare și lumină.

Pornind dela impresiunea cromatică, — dela pata colorată, — tabloul d-lui Dărăscu, executat sub directa poruncă a naturii, e forțamente terminat în clipa în care petele de culoare alăturate în variațiuni mozaicale, vor hotărî atmosfera determinată de unghiul luminii solare și de resfrângerea acesteia pe obiectele în studiu.

Surprinderea și fixarea acestor aspecte, mărginite de situația artistică, care o

O DANIE FRUMOASA CĂTRE UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Domnul Profesor C. Rădulescu-Motru, care prezidează Societatea de tipografie și editură „Reforma Socială”, înființată în 1919 spre a sprijini publicațiile „Asociației pentru știința și reforma socială”, azi Institutul Social Român de sub președinția d-lui Prof. D. Gusti, a luat o inițiativă pentru care Universitatea din București îi va rămâne desigur recunos-cătoare, atât d-sale cât și acționarilor, reprezentanți de frunte ai finanțelor, comerțului și industriei, cum și diferite alte personalități, fărăosebire de credințe politice.

Domnul Profesor C. Rădulescu-Motru, constatând că vitregia vremurilor obligă tot mai mult tipografia Societății „Reforma Socială” la o activitate cu totul străină de titlul ei și de intenția întemeitorilor, care a fost de a sprijini efectiv tipărirea și editarea lucrărilor de știință social-economică și culturală, — a adresat un călduros apel acționarilor Societății, supunându-le dificultățile unei opere culturale lăsată azi pradă mercantilismului cotidian, și le-a propus a face danie acțiunile lor, către Universitatea din București.

Răspunsul la apelul D-lui C. Rădulescu-Motru a fost unanim și din toată inima, — și astfel putem înregistra o frumoasă manifestație de devotament către Universitatea din București, din partea unor reprezentanți de frunte ai activității social-economice din țara noastră, precum sunt următoarele persoane. mari acționari și fondatori ai Societății „Reforma Socială”: D-l Jean Luca Niculescu, fost ministru, mare comerciant, cu 350 acțiuni; D-nii L. și S. Margulies, directorii fabricilor Buhuș, cu 425 acțiuni; Banca Marmorosch Blank, cu 300 acțiuni; D-l Schlesinger, mare petrolist, cu 250 acțiuni; D-l Ion Răducanu, profesor și economist, cu 100 acțiuni. Urmează apoi diferite personalități ale vieții noastre sociale și culturale, precum: D-nii D. Gusti, Virgil Madgearu, Anibal Teodorescu, Andrei Popovici-Băznoșanu și Ramiro Ortiz, profesori universitari; Inginer C. Bușilă, N. Tabacovici, Gheron Netta, Directorul Institutului Economic Românesc, Micu Zenler și Martin Sain, petrolaști, Emanoil

mare istețime de rețină și o fulgerătoare dexteritate.

D-l Dărăscu le posedă, pe amîndouă, din abundență.

De aceea, pânzele d-sale au o vibrație neobișnuită, rezultată dintr-o virulență tehnică, dictată de vertiginozitatea recepțiunii și din necesitatea unei subite transpuneri materiale.

D-l N. Dărăscu este, poate, cel din urmă și cel mai puternic reprezentant al școlii lui Monet și Renoir, — mai mult al lui Monet decât al lui Renoir, — întârziat pe meleagurile plasticii românești.

Interesul ce trebuie să purtăm activității acestui artist se cuvine deci, cu atât mai vărtos, accentuat.

N. N. TONITZA.

N. A. — Din motive tehnice și redacționale, articolul acesta apare cu o apropiată întârziere.

Bucuța și Stavri Cunesco, Directori în Ministerul Muncii; Ion Marin Sadoveanu, Georgescu-Breazul, O. Onicescu, N. Ionescu, V. Haneș, D. Ioaniteșcu și C. Beldie, profesori, etc., etc.

Frumoasa faptă a acționarilor tipografiei „Reforma Socială”, este un ade-vărat omagiu al tuturor ramurilor de producție economică și culturală, din această țară, către cel mai înalt așezământ de învățătură, care este Universitatea, așa de lipsită, pe aceste vremuri, de posibilitățile practice necesare progresului culturii noastre superioare.

MINULESCU RARISSIM

E ultima dintre fanteziile poetului „Romanțelor pentru mai târziu”. Și dacă ar fi să cedăm gândului nostru intim, confirmat în atâtea rânduri, de reiteratele cereri ale cetitorilor noștri, am spune că e cea mai puțin elegantă dintre fanteziile acestui arbitru al eleganțelor de stil. Vorbim adică de hotărîrea d-lui Ion Minulescu de a nu mai tipări versuri decât la zile mari, la Crăciun sau la Paște și numai pe hârtie crețată.

Dar dacă, de vreme ce nu apărem numai în preajma zilelor mari și nici hârtie de creț nu avem, nu nădăjduim să putem da, ca să zicem așa, originalul poeziilor d-lui Ion Minulescu, vom semna, spre bucuria cetitorilor noștri rarissimi-i aparițiuni în rada Poeziei și vom da toate onorurile cuvenite acestui încercat steamer, pe apele ritmului. Iată de ce înălțăm pavilioanele și punem sirenele să intone arabescuri sonore.

În *Gândirea* (VII, 3) din Martie 1927, d-l Ion Minulescu publică o „Spovedanie”, cu atât mai prețioasă cu cât altoiește în trunchiul vechiului Minulescu, cu verbul alegru și ritmul sprinten, o sevă de intelectualitate din ce în ce mai pronunțată.

Cetiți aceste versuri și mărturisiți că e un pas, un serios și grav pas pe care Ion Minulescu îl proiectează în activitatea lui poetică. Peregrinul mărilor, răscdul galerelor și al urbanismului pitoresc, se apropie, acum, mai mult ca oricând și convorbește cu sine însuși:

Mă caut și nu mă găsesc !..

Mă caut în vechiul ogor strămoșesc —
În grâu, în porumb și'n secară,
În apa fântănei cu ghizduri, de piatră
Și'n focul din vatră,
În golul din casă
Și'n gloata de-afară,
Și'n toți răposaii ce'n mine trăiesc
Mă caut zadarnic...
Zadarnic mă caut, că nu mă găsesc !..

Când vântul se ceartă cu plopi pe drum
Și drumul trosnește sub pașii greoi,
Mă caut și'n larva vieții de-acum
Și'n pacea vieții de-apoi..

Când ziua se'ngână cu noaptea pe lac,
Mă caut în iarba de leac,
În Steaua polară ce poartă noroc,
În bobii
Și'n ghioc..
Mă caut și'n vechiul ceastov bătrănesc
Cu slovele sterse,
Dar nu mă găsesc.

Părinte !..

Ce vină mă face s'adarg
Cu gândul și fapta spre morții de eri,
Că urmele mele, din lume se sterg
Și nu mă găsesc nimeni ?..
Ce vină mă face că nu mă găsesc
Când tot mai trăiesc ?..

E C O U R I

REDACTIONALE

□ **D. Tudor Arghezi** a binevoit să acorde o convorbire colaboratorului nostru, **d. F. Aderca**. Convorbirea apare în numărul viitor.

□ În numărul viitor vom începe publicarea unei serii de schițe istorice: **Orașe și cetăți ardelenice, la începutul secolului XVIII** (după un manuscris inedit). Articolele se datoresc **d-lui Mih. Popescu** și vor fi însoțite de interesante reproduceri fotografice.

□ **D. Eugen Speranția**, autorul originalilor exametri pe cari i-am publicat în coloanele acestei reviste, ne-a rezervat un triptic de poeme din seria examenților, pe care le vom tipări începând din numărul viitor.

CANTECE POPULARE

„Societatea compozitorilor români” înstituită în anul 1925 un concurs de cântece populare. Din recolta foarte bogată (1574 cântece), bogată și în felurite sugestii și concluzii, **d. Constantin N. Brăiloiu** publică acum o elegantă culegere de 30 cântece, texte și melodii, precedate de o introducere lămuritoare.

Dar asupra frumuseților și gândurilor pe care prețioasă și elegantă plachetă, le suscită, trebuie să revenim.

CERCUL „SBUATORULUI”

În ultimele ședințe ale cercului „Sburătorului”, **d. Tudor Mușetescu** a citit comedia sa în patru acte **Panțarola**; **d. G. Murnu** traduceri din **Catul**; **d. Calimachi**, piesă în patru tablouri **Învieră lui Iuda**; **d-na Paula Petrea** și-a continuat romanul **Scrisori între femei**; **d. F. Aderca** un articol critic **d-na Ticu Anchip** o navelă, **d-na Sarina Casvan-Pas**, navela **Stasa** și poezii obișnuite diferite poezii.

EXPOZIȚII

□ **Pictorul Octav Băncilă**, profesor la școala de Belle-Arte din Iași, deschide Expoziția sa de pictură în sala „Ileana” („Cartea Românească”) din b-dul Academiei.

Expoziția va fi deschisă dela 15 până la 29 Aprilie.

□ La „Hasefer” expoziția de xilografuri și aquarele a **d-nei Maria Pană Buescu**.

DUEL PLASTIC

□ **D. P. Comărneseu**, cronicarul plastic al ziarului „Rampa” a avut o ieșire pe teren, ca urmare a diferendului dintre d-sa și pictorul **Biju**.

S-au schimbat două focuri.

Adversarii s'au împăcat pe teren.

REVISTE

□ **Gândirea** (VII, 3, Martie): „Religia iubirii și Pestalozzi” se numește studiul de sinteză și lumini suficiente pe care-l tipărește în fruntea revistei **d-l Vasile Băncilă**; despre sculptorul **Paciurea** serie **d-l O. Han**; **d-nii Adrian Maniu** și **Gheorghe Siliva**, tipăresc în extenso feeria în versuri jucată cu răsunător succes la „Fantasio”; „Motanul încântat”; cronici **d-nii: Al. Bădăuță, Ion Marin Sadoveanu, O. W. Cisek**.

□ **Societatea de mâine** (IV, 12, 27 Martie):

„Ardealul de ieri și Ardealul de mâine” (Pentru vremuri noi, orientări nouă) se numește articolul de curajoase afirmațiuni, al **d-lui N. Buta**, care cercetând fizionomia sufletească a Ardealului ro-

mănesc în cei 8 ani dela Unire și constatând lipsa unei păături numeroase de intelectuali, arată că singura cultură în stare să pregătească intelectualitatea Ardealului, e cea franceză:

Cultura franceză are calitatea de-a fi cea mai organică dintre câte a produs Europa modernă și contemporană. De multe ori, încercând să exprimi simetria genului francez printr'o imagine plastică, te vezi îndemnat să compari impresia de tot și unitar ce-ți lasă în suflet aprofundarea evoluției lui, cu impresia ce-ți face Parisul privit de ex. din Place de la Concorde sau dela Étoile: în toate direcțiile se deschid bulevarde largi, drepte ca lumina, întocmai cum radiază, într'o carte celebră, ideile secundare din ideea centrală. Toate pleacă dela ea (ideea centrală) și toate se întrotaie, revenind, sub arcu de triumf al bunului simț. Revolta continuă a acestui geniu mobil, grațios, a asigurat culturii franceze o uluitoare fluiditate de forme, iar setea nepotolită de absolut o bine marcată succesiune de etape. Chiar și atunci când motivele inițiale veneau de aiurea (din Insulele Britanice de pildă), ideea numai pe malurile Seine-ei își găsi forma clasică, definitivă.

Aceste „proprietăți” specifice au imprumutat culturii franceze calitatea de-a îndeplini o funcție mondială. Având la bază sentimentul solidarității de rasă, din care a răsărit dinamismul ideii naționale, din darurile ei se împărtășesc, azi, toate popoarele obidite, cari simt nevoia de-a se defini. Conștie de această misiune umanitară, ea și-a simplificat mijloacele de expresie până la ultima limită. De aici farmecul ei, ușurința de a o asimila. De aici circulația intensă a „pieselor” ei, pe toată suprafața globului, cu prestigiul dolambui sau lirei sterline în viața economică mondială. Fără a pierde o clipă din vedere eforturile nobile pe cari le face azi Italia, pentru a-și reface cadnele individualități sale istorice distincte, avem datorita, noi ardelenii, de-a asimila cât mai multe din adevărurile ei. Urcând această pantă grea, dar bogată în promisiuni și perspective nouă, Ardealul va și să transforme în curând murmurul instinctelor sale de viață masivă, plină de conținut pozitiv, în glasul răspicat al unei provincii, care nu se mai poate mulțumi cu rolul de cenușăreasă în noua gospodărie a Statului Român Intregit. Procentul de personalități, pe care-i va da, va umplea vidul social, existent între majoritatea masselor românești de pretutindeni și între personalismul asocial al așa zisei oligarhii naționale, care, ca toate oligarhiile din lume, se pocăiește anevoie. Ele vor fi sarea pământului românesc.

GRAIUL ROMANESC

Nu cred să exagerez, și cele câteva informațiuni, de bună seamă, vor convinge, susținând că această publicație lunară a societății „Graul Românesc”, ar trebui să nu lipsească, dacă nu din casa fiecărui cărturar din țară, însă, cel puțin, din bibliotecile tuturor școlilor și instituțiilor de cultură. Ateneele culturale, a căror bine organizată răvnă nimeni n'ar avea pentru ce să o critice, au în publicația aceasta cel mai bogat material informativ pentru a face cunoscut, în păături cât mai largi, lumetele neamului românesc și condițiile lui de mai mare sau mică rezistență etnică în anumite colțuri. Cinematograful didactic, imaginea etnografică, tabloul vibrant, folklorul, iată atâtea aspecte ale superiorului cult etnic pe care publicația aceasta l-ar favoriza și în slujba căruia nu cruță nicio răvnă. Scopul organizației e să apere de desnaționalizare pe Românii din afara granițelor sau chiar din lăuntrul lor. Pentru aceasta socie-

tatea „Graul Românesc” a adus la învățatură în țară sute de copii din Bulgaria și Albania și acum publică în occidentale condiții redacționale revista de față.

D. Sextil Pușcariu, ale cărui studii istro române se continuă de mai bine de douăzeci de ani, publică un substanțial studiu despre „Românii din Istria” în care istoric, priveliști observații filologice, mostre de limbă și mai ales situația actuală a istrienilor, totul e împăcat cu cumpătare suficientă.

Numărul de astăzi al istoricilor pare să fie de 3000 și locuiesc în șapte sate la Sud de Monte Maggiore, dintre cari **Susnievița, Bârdo, Nosclo** și **Grabnic** sunt curat românești. Religia lor e azi catolică — una din pricinile desnaționalizărilor. Școală aproape nu există. Din 1921, sub stăpânire italiană, cele șapte sate dela sudul lui Monte Maggiore, reunite într'o plasă administrativă — comune di Valdarsa — au o școală italo-română. Graul de azi e foarte împetrișat cu cuvinte serbo-croate și abia de poate fi înțeles. Urmează observații de limbă, în raport cu limba noastră literară și ca moștră un fragment de basm.

„Printre Români săcuziați” e un alt studiu, al **d-lui Sabin Opreanu**, reconstituire etnografică la fața locului, dureroasă prin realitatea reală pe care o desvăluie, dar nu mai puțin interesantă și de luat în seamă. Pentru că dacă în unele părți — în **Odorheiu** — totul este pierdut și săcuzirea și-a sfârșit opera, în alte părți, pe valea **Trotșului** de pildă, Săcuzii pot fi recăștigați printr'o propagandă culturală cuminte.

Despre „Românii dintre Timoc și Morava”, se reproduce bună parte din studiul de adevăruri, al **d-lui St. Romansky**.

În numărul al doilea al „Graului Românesc”, **d. I. Nistor**, desbatte istoricește problema graniței bucovinene, dinspre Polonia, și arată că ținutul în litigiu a fost, istoricește, românesc și astăzi comunele de pe dânsul sunt iarăși românești. Desbaterea, care amintește și de pledoariile dela conferința păcii dela Paris, pare să aibă sorți a fi aprobată de către Polonezi — după cum informează o notiță a studiului.

Despre „Școli și biserici românești în Albania” scrie cu bogată informație **d. Simion C. Măndrescu**, fostul ministru al țării la Tirana.

Adăugați că aceste studii dificile în fond sunt expuse cu cel mai abil simț de vulgarizare, că hărți și fotografii însoțesc cele expuse, că o bogată cronică, despre publicații și probleme ale graiului românesc sunt tratate cu competență osebită, și încă nu știu întru cât am putut da cea mai vagă indicație despre valoarea și spiritul occidental cu care această publicație este întocmită.

Serviciul și golul pe care ea-l îndeplinește, este incalculabil: a călători la frați pe care nu-i bănuiai sau despre care știai mai nimic, și a călători în excelente condiții occidentale, este poate cel mai mic dintre meritele „Graului românesc”.

Pentru cei ce s'ar simți ademniți — și i-am dori cât mai mulți (nu vor avea de cât de câștigat) notăm: **Redacția și administrația, str. Cortului 8, București**.

Revista iese lunar în caete a 36 pagini; abonamentul 50 lei pe an,